

نۆپەراسیونا سەربازی یا تورکیا ل کوردستانا عیراقي 15 تەباخي 1986

خواندنه کا میژووی

پیروز عبدالله بشار^{1*} و هوگر طاهر توفیق²

¹ پشکا میژوو، کولیزا زانستین مروّقیه‌تی، زانکویا زاخو، کوردستان-عیراق.

(beroz.bashar@uoz.edu.krd)

² پشکا کوردناسی، کولیژا زمانان، زانکویا نه وروز، کوردستان-عیراق.

(hoger.taher@nawroz.edu.krd)

تاريخ الاستلام: 2024/09 تاريخ القبول: 2024/11 تاريخ النشر: 2025/03 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2025.13.1.1487>

يُؤخّته:

سیاسەتا تورکیا هەمبەر بزاڤا کوردی ل کوردستانا عیراقی ئیک ژ بابەتین گرنګ د میژوویا بزاڤا رزگاربخوازا کوردیدا دهێته ههژمارتن، ب تایبەتی ژبەرکو بزاڤا کوردی یا کوردستانا عیراقی کاریگەری ل سەر بزاڤا نەتەوییی بین پارچین دی بین کوردستانێ ههیه، گرنګیا ئەقی بابەتی د ئەوئ چەندئ دایه ههلسەنگاندنا سیاسەت و سترا تاجیا تورکیا هەمبەر بزاڤا کوردی دکت و فەکۆلینێ ل سەر نەگەڕین نەجامداننا ئۆپەر اسپیونا سەربازی ل دەقەرین سنووری بین کوردستانا عیراقی و کارفەدانین ل دور ئەقی چەندئ دکت، لەوێا تورکیا گرنګیەکا زۆر ب بەرژموەندین ئابووری بین تورکیا ل کوردستانا عیراقی دابوو و ل سەر ئەقی بنەمای سەرمەدەری ل گەل کوردان ب گشتی و کوردستانا عیراقی ب تایبەتی دکر هەر ژبەر ئەقی مەرمەئ نیزیکبوون دناقبەرا عیراق و تورکیادا پیدابوو، هەروەسا رۆلێ عیراقی و فاکتەرئ شەری عیراق-ئیرانی د چارچووقی سیاسەتا تورکیادا هاتیه هەلسەنگاندن. د ئەقی فەکۆلینیدا بەرسف ل سەر ئەفان پرسیارن هاتیەدان، ئایا کارتیکرنا سیاسەتا تورکیا ل سەر بزاڤا کوردی هەبوویه؟ و ب ئەقی کارتیکرنی مایتیکرن د کاروبارین نافخویدا کرییه ؟ پێشەچوونین د بزاڤا کوردیدا مەترسی ل سەر بەرژموەندی و ئیکەتیا ئاخا تورکیا کرییه؟ ئەجامین ئۆپەر اسپیونێ ل سەر دەقەرین کوردی بین سنووری چ بوون؟ و هەلوێستی نافخۆ و دەرڤە هەمبەر ئەقی مایتیکرنا تورکیا یا سەربازی ب چ رەنګی بوو؟، ب فی رەنګی ئەف بابەتە هاتیە هەلبژارتن دا کو فەکۆلینەکا میژوویی ل سەر رەوشا کوردان و چەندانیا کارتیکرنا سیاسەتا تورکیا ل سەر ئەوان بەیتە رۆنکر.

پەقیق سەرەکی: سیاسەتە تورکیا، ئۆیەر اسیونا سەربازی، بزافا کوردی، کوردستانا عیراقی، عیراق و ئیران.

1. پیشہ کی

بزاڤا کوردی ل کوردستانا عیراقی ژ نالیی همریمفه کیشیهکا کاریگه ربوو و د مومبیی شهرئ عیراق-ئیرانیدا (1980-1988) پیشه‌چوونین گرنگ ب خومفه‌دیتوو و شیابوو ئه‌فی بارودوخ همریمی ب دهلیفه ببینییت و د بهرژوموندا بزاڤا کوردیدا بکارببینییت، د فی چارچوو فیدا کوردان ب هاریکاریا ئیرانی گه‌له‌ک ده‌مه‌رین کوردی کونترول کرپوون و ل سهر هیزین عیراقی سهرکه‌فتبوون، به‌ئی ئه‌ف پیشه‌هاتین ل کوردستانا عیراقی کارتیرون ل هه‌ستی ناهه‌می ل پارچین دی بین کوردستانی کرپوو و ببوو جهی مه‌ترسیی ل ده‌ف حکومه‌تا نورکیا ژ بهر هه‌بوونا بزاڤا کوردی و پارچا هه‌ره مه‌زن یا کوردستانئ ل تورکیا و هه‌بوونا بزاڤین پارتا کارکه‌رین کوردستانئ (په‌که‌که) ل سهر سنوورئ تورکیا-کوردستانا عیراقی، تایبعت د ئه‌فی مومبییدا په‌یومندی و ریکه‌ه‌فتن دناقه‌را بارت، دیموکراتی، کوردستان و بارتا کارکه‌رین کوردستانیدا

2.1 گرنگیا فہم کو لینی:

گرنگیا فمکولینئی نهوه کو تورکيا زیدمتر ژ بمری هینگی
دوبچوونهکا زور ل بزاځا کوردی و پیشهاتین وی کر به و نهغه
بوویه نمگر سیاسهتهکا سمریازی ب رېقهیمیت و ب شیومهکئی
راستهوخو ماییتیکرنی د بزاځا کوردیدا ژ دمرقمی سنووری
تورکیدادا بکمت، بملی یا ژ همیمی گرننگتر نهوه نمگر چ بوون
تورکيا د ئمفی ماوهیددا سیاسهتهکا ب فی رنگی ب رېقهیمیت،
ئمف حنده دبار دکمت کو بزاځا کوردی د ئمفی ماوهیددا زور

* قہکولہری بھریرس۔

بەلگەنامە و رۆژنامەیین تورکی ب تاییەتی رۆژنامەیا جومهوریەت Cumhuriyet و میللیەت Milliyet کو رۆژنامەیین گرنگ یین تورکیا بووینە و رویدانین ب سیاسەتا دەرڤە یا تورکیا پەیموئیدار تیدا ھاتینە بەلاقکرن، دیسان رۆژنامەیین کوردی وەکو (أخبار کردستان، الشرارة) د بیافی ھەلوئستی کورداندا مفا ژئ ھاتیە وەرگرتن، پەرتووکین ب کوردی وەکو پەرتووکا (بارزانی و بزوتتەوی رزگاربخواری کورد شورشی گولان 1975-1990) یا دانەر مەسعود بارزانی زانیاریین گرنگ ل دور سیاسەتا تورکیا و ھەلوئستی پارتی دیموکراتی کوردستان ھاتینە دیارکرن و پەرتووکا (بزافی رزگاربخواری نەتەوی کورد لە کوردستانی عێراق لە سالەکانی جەنگی عێراق-ئێران دا 1980-1988) یا دانەر عەلی تەتەر نێرووی زانیاری ل دور رویدانین د ماوەیی شەری عێراق-ئێران ھاتیە دیارکرن.

2. ئەگەرین ئەنجامدانان ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا تورکیا ل گوندین کەشانی، شیلان، نەزەر، حەفتەمین، سنات ل 15 تەباخا 1986

ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا تورکیا ل 15 تەباخی 1986 ئۆپەراسیۆنا دوئی یا تورکیا یە پشتی ئۆپەراسیۆنا گولانا سالا 1983، ئۆپەراسیۆن ب ھێرشەکا ئەسمانی ل سنووری دناڤەرا ئامیدی و زاخۇدا ل چەند گوندین کەشان، شیلان، نەزەر، حەفتەمین و سنات دکەڤنە سنووری قەزا زاخۇدا بۆ ماوەیی 15 خولەکان ب دەھ فروکەیین جەنگی یین فانتوم ھاتە ئەنجامدان، بەلێ چ زیانین گیانی نەبوون و ب تنی و زیان ب مولک و مالیین خەلکی گوندی کەفتبوون (Cumhuriyet, 22262,16) Augustos 1986؛ أخبار کردستان، 147، اب 1986

تورکیا د ئەنجامدانان ئەفی کریارا سەربازیدا چەند ئەگەر و مەرمەین سیاسی و ئابووری ھەبوون، بزافا کوردی ئێک ژ ئەگەری ئەنجامدانان ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا تورکیا بۆ سەر کوردستانا عیراقی بوو، تاییەت بەرفەرەھبونا چالاکیین کوردان و سەرکەشتن ل سەر سوپایی عیراقی و کونترۆل و بەھیزبوونا کوردان ل کوردستانا عیراقی مەترسی ل دەڤ تورکیا پەیدا کر و ئەفی چەندئ تورکیا پالدا بۆ ئەنجامدانان ئۆپەراسیۆنی دا کو ب ئەفی ریکی بزاقین کوردان سنووردار بکەن و ریک ل وەرارا بزافا کوردان بگرت، تاییەت وەسا دەھاتە دیتن بەھیزبوونا کوردان ل کوردستانا عیراقی کوردان زیدەتر نیزیکی پترۆلا کەرکوکی دکەت، دیسان ھەفسەنگیا پەیموئیدان دناڤەرا تورکیا و ئێران و عیراقیدا بابەتی ھەرە گرنگ ھێلا پترۆلی یا (کەرکوکی-یومورتالک) بوو و ئێرانی ئەف بابەتە وەکو گەڤ دژی عیراق و تورکیا بکاردینا لەورا د ماوەیی شەری عیراق-ئێرانیدا، تورکیا ژ نیزیکی دویڤچوونا لقنن ئێرانی ل کوردستانا عیراقی دکر و ب دیتنا حکومەتا تورکیا ئێران و کورد پیکڤە بزاقان بۆ سەر کەرکوکی ئەنجام ددن و د میدیایا تورکیدا ئامازە ب ئەقان لقنن دەھاتەدان، دەمی ل 11 ی ئاداری 1985 بەغدا ژ لای ئێرانی ھاتە بۆمبەبارانکر و ل رۆژا پاشتر 12 ی ئاداری عیراقی تەھران بۆمبەبارانکر، پشتی دەمژمیرەکی ب ئەفی ھیرشی ئێرانی ھیرشی جەیی دەستپیکا ھێلا پترۆلی (کەرکوکی-یومورتالک) کر و ئەفە جەیی ھەناردەکرنا پترۆلی بۆ تورکیا بوو و تورکیا ژ ئەقان لقنن نیگەرمان بوو و د دیت ئەف چەندە ب مەترسی ل سەر بەرژموندین تورکیا (Cumhuriyet, 21748,13 Mart 1985)

پیشە چوو و رووبەری ل ژیر دەستەھلاتا کوردان بەرفەرەھتر بوو و تورکیا ھزر د وئ چەندیدا کر ئەگەر ئەف پیشەچوونە بەردەوام بیت و کورد ئاستەکی سیاسی ل کوردستانا عیراقی وەرگرتن دئ بیتە مەترسی ل سەر بەرژموندین سیاسی و ئابووری یین تورکیا، ھەروەسا ئەف رویدانە ل ھەردوو دەولەتین دراوسی دەھاتنە ئەنجامدان و ژ نیزیکی جەیی گرنگیدانا تورکیا بووینە، لەورا رۆنکرنا ئەفی روپی راستەقینە یی سیاسەتا تورکیا د ئەفی ماوەیدا دئ ھاریکاربیت بۆ تیکەشتنا رویدانین دۆزا کوردی و ھەفسەنگیا سیاسی یا دەولەتین ھەریە.

3.1 نارمانجا قەکۆلینی:

نارمانجا قەکۆلینی ئەو مەرمەین سیاسی یین تورکیا د چارچووئی ئۆپەراسیۆنا سەربازیدا و ئەگەری راستەقینە ل پشیت ئەفی ئۆپەراسیۆنی بەھینە رۆنکر، ھەروەسا چەنداتیا کاریگەریا ئەفی چەندئ ل سەر بزافا کوردی ل کوردستانا عیراقی بەھینە ھەلسەنگاندن ژ بەرکو د ئەفی ماوەیدا پشیتەتین گرنگ د ئالیی لایەنین کوردی دا پەیدا بوو و پارتین کوردی ئاشت بوون و ھەر ئەفە دیتە ئێک ژ فاکتەریین بەھیز بۆ تورکیا کو بزافا کوردی لاواز بکەن، ھەروەسا پشیتەستنا تورکیا ل گەل عیراقی بۆ ئەفی سیاسەتی ل سەر چ بنەما بوو و بەرژموندین ھەردوو وەلاتان و کاریگەریا ل سەر بزافا کوردی بەھینە دیارکرن.

4.1 ریبازا قەکۆلینی:

د ئەفی قەکۆلینیدا ریبازا (خواندەکا میژوویی) بۆ رۆنکرنا سیاسەتا تورکیا ھەمبەر بزافا کوردی د چارچووئی ئۆپەراسیۆنا سەربازیدا ھاتیە پەیموکر و ب قی ریکی رویدانین ب سیاسەتا تورکیا قە پەیموئیدار ب دروستی دئ ھینە رۆنکر.

5.1 پلانا قەکۆلینی:

ئەف قەکۆلینە ژ دیارکرن سیاسەتا تورکیا و مایتیکرنا وئ یا سەربازی ل کوردستانا عیراقی پیکدەیت و تیدا باس ل (ئەگەری ئەنجامدانان ئۆپەراسیۆنا سەربازی ل گوندین کەشانی، شیلان، نەزەر، حەفتەمین، سنات ل 15 تەباخی 1986) و فاکتەریین پشیموخت بووینە پالەدەر بۆ تورکیا کو قی ئۆپەراسیۆنی ئەنجام دەت ھاتیەکر ئەوژی دیارکرن رویدانین شەری عیراق-ئێرانی و پیشەچوونین د بزافا کوردیدا پەیدا بووین، ھەروەسا باس ل (رەنگەدانان ناڤخو و دەرڤە یا ئۆپەراسیۆنی) و ھەلوئستین ھەمبەر ئەفی ئۆپەراسیۆنی ھاتیەکر.

6.1 ناریشە و ژیدەرین قەکۆلینی:

ئەف بابەتە د قەکۆلینین زانستیدا ب تیرۆتەسەلی نەھاتیە شروڤەکر و بابەتەکی نە رۆن و ئاشکەرایە لەورا ئەگەریین و ئەنجامین ل پشیت ئەفی ئۆپەراسیۆنی نەھاتیە زانین؛ چونکی پراڤا ژیدەری قەکۆلینی ب زمانێ تورکی و نەرشیقین رۆژنامە و بەلگەنامەیین تورکینە و پندفی ب دویڤچوون و وەرگێرانن و ب ریکا ئەفی قەکۆلینی پیکول ھاتیەکر ب شۆمەیکە دروست ئەگەریین سیاسەت و ئۆپەراسیۆنین تورکیا و ئەنجامین ئەوئ بەھینە شروڤەکر، ب مەرمە ئەنجامدانان ئەفی قەکۆلینی پشیتەستن ل سەر ریزمەکا ژیدەرین جوراوجور ھاتیەکر وەکو

بیلایهین یی تورکیا د شهیداکر و دیارکر همدوو دولت دوستن و پهیوهندیین بهردهوام ل گهل تورکیا ههه(سلیم، 2017، 110)

تورکیا پینشومخت بهرهمفی بو ئهجامدانا ئوپراسیونهکا سهربازی کر، و ل 24 چریا دوئی 1985 ئی راویژکاری و مزیرئ دهرقه یی تورکیا (نهمجدهت تهمل Necdet Tezel) ب سهرۆکایهتیا شاندهکی سهرمدانهکا فهرمی بو بهغدا ئهجام دا، و بابهنی سهرمکی یی فی سهرمدانی کوردستانا عیراقی و سنوورین تورکیا بو و د ئهفی سهرمدانی ههفدینین سیاسی و دانوستاندن ل دور کیشیمان ئهجام دابوون، ههرهسا راگههاندبوون هندک بهرهمفین خوه پاراستنی ل دور کیشمین نهتهوی یین هیزین دژی عیراقی ئانکو کیشمین کوردان ل سهر سنوورئ تورکیا-عیراقی هاتینه وهرگرتن و ئهگهرئ وهرگرتا ریکین خوه پاراستنی ژلایئ تورکیاه دووباره خوه ریکخستنا بزافا کوردی ل کوردستانا عیراقی بوو (Cumhuriyet, 22000, 25 Kasım 1985)، ئانکو دؤزا کوردی و گومانان دامهزراندنا دولهتا کوردی ببوو ئهگهر تورکیا ههست ب مهنرسیا کوردی ل سهر دابهشبوونا تورکیا بکته و ئهقه ئیک ژ پالدهرئ ئهجامدانا ئهفی ئوپراسیونئ بوو (نقدی نژاد، 2009، 115)

هیزین پینشمرگهی ل دهستینکا سالا 1986 ئی ژمارمیهک چالاکین مهن یین لهشکهری ئهجام دان ب تاییهتی ل دهفرا بههیدنان و حکومته توشی شکهستنی بوو، ل شوباتا سالا 1986 ئی هیزین پینشمرگهی ب توندی بارهگاین فرقییا 38 یا رژیما عیراقی ل زاخو توپبارانکر و هیزشی چننن بارهملگر و ترومبیلین سهربازی یین عیراقی کرن (بارزانی، 2، 2021، 39)، ل سالا 1986 باس ل بزاقین پینشمرگهی و گهفا نهقان بزاقان ل سهر بهرژوهندیین تورکی هاتهکرن، دهنگوباسهکی د رۆژنامهیا جومهوریهت یا تورکیدا ل شوباتا 1986 ئی باس ل مهنرسیا ل سهر هیل پترولی (کهرکوک-یومورتالک) دکر، تیدا دیارکربوو کو عیراق ژ لایهکیفه شهری ل گهل ئیرانی دکته و ژ لایهکی دیقه شهری ل گهل پینشمرگهیین کورد دکته و نامازه ب ئهوی چهنئ دا کو عهردی ژیر کونترول پارته دیموکراتی کوردستان ژ سالا 1981 ئی ههتا سالا 1986 ئی بوویه سی جار هندی روبروی بهری هینگی و عیراقی نیزیکی (160000) سهرباز ژ بهرمی شهری ل گهل ئیرانی ژبو بهرنگاریا کوردان فهکیشایه، ههرهسا د گوتاریدا نامازه ب ئهوان هاریکاریین چهکی یین بو کوردان دهینه پینشکیشکر هاتبوودان، و دیارکربوو کو سوریا و لیبیا هاریکاریا چهکی بو کوردان دکهن و ئهقه بوویه ئهگهر ژلایئ جورئ چهکی فه ب شینویهکی بهرچاف پینش بکهفن و ئهقه بوویه مهنرسی بوو حکومهتا عیراقی کو رهنکه کورد دهمهکی نیزیکا بگههه وی ئاستی هیزشان بکهه سهر ریکا بهغدا بوو تورکیا و هیل پترولی (کهرکوک-یومورتالک)، ههرهسا دیاردبیت کو هایداری گرنگیا پترول و کهرکوکی نه کو مهنزترین کیشیه د ناقره حکومهتا عیراقی و کوردان دا و دیارکربوو: "ئهگهر کورد ب ئهفی رهنگی بهیز بن و چالاکین خوه بهرفره بکهه دوبر نینه هیزشی هیل پترولی ژی بکهه ئهوا کورد دبیین مافی ئهوانه بدهست خوهه بین؛ چونکی کورد دبیین کهرکوک یا کوردانه" (Cumhuriyet, 22083, 16 Şubat 1986)

د راپورتهکا ههوالگیریا نهمریکی (CIA) دا ل کانونا دوئی 1985 ئی هاتبوو دیارکرن کو شورمشا کوردی ل سهر سنوورئ عیراق - تورکیا ب شینویهکی توند بهرهف بهیزبوونی چویه و کوردین تورکیا ب شینویهکی بهیز پشتهفانیا شورمشا کوردی ل عیراقی بکهه و ئهف چهنده بوویه مهنرسی ل دهف حکومهتا تورکیا تاییهت ئهف پشتهفانیه بهرهف زیدهبوونی چوو بوو (CIA, 10 January, 1985)، د راپورتهکا دی یا (CIA) دا ل 23 گولانا 1985 ئی دا هاته دیارکرن کاودانین ل عیراقی ب ترس کهفینه و حکومهتا عیراقی بریاردا بوو هیزشهکا بهرفره ههر ژ رهواندۆز تا زاخو بکهه سهر هیزین کوردی داکو کوردان ژ دهفهرین ئهوان دهر بکهه، سهرماری ههبوونا بزافا کوردی د ناخوفا تورکیدا ل ئهوی دهمی تورکیا زور ژ بزافا کوردی ل عیراقی د ترسیا و هزردهر دی بته ئهگهرئ بهرفرهههبوونا بزافا کوردی د ناخوفا تورکیدا، ل دویف دیارکرن ئهفی راپورتن ئهف دهمهکیدا بوو ئیرانی پشتهفانیا بزافا کوردی ل عیراقی دژی بهغدا دکر، و ل دور ترسا تورکیا ژ کاریگهریا بزافا کوردی یا عیراقی ل سهر کوردین تورکیا پشت راست کربوو کو کوردین عیراقی چ مهنرسیان ناخوفا سهر ئیمناهیا تورکیا (CIA, 24 May, 1985)، واته ژ بهرکو دولهتین رۆژئاقای پشتهفانیا عیراقی دکرن لهورا د راگههاندنیدا رویدان مهن دکرن ب تاییهتی "هوکاری کوردی" د شهیدا.

ههر ژ سالا 1985 تورکیا ژ بهری هینگی زیدهتر ههست ب مهنرسیا دولهتا کوردی دکر و د رۆژنامهیین تورکیدا نامازه ب وی چهنئ دابوون کو بزاقین کوردان بهرفره بوویه و گومانان دامهزراندنا دولهتا کوردی ل دهف تورکیا ژ بهری هینگی زیدهتر ببوو، ههرهسا خالا دیتر یا گرنگ ئوبوو بهرفرهههبوون و بهیزبوونا بزافا کوردی ب دیتنا تورکیا مهنرسی بوو ل سهر ئیکهتیا ئاها تورکیا؛ چونکی دبته ئهگهرئ فهژاندنا بزافا کوردی ل تورکیا ههرهسا د بوویه مهنرسی ل بهرژوهندیین تورکیا یین پترولی ل عیراقی تاییهت هیل پترولی (کهرکوک-یومورتالک) کو گرنگیهکا مهن بوو تورکیا هیه، ل 16 ی ئیلولی 1985 ئی د رۆژنامهیا جومهوریهت دا باس ل ئهفی چهنئ کربوو و دیارکربوو بارزانی دئ ل گهل ئیرانی ههفکار بن ههتا ژ ناقرنا رژیما عیراقی و همدوو لایهین ل کوردستانا عیراقی دهستههلاتدارن ههتا وی ئاستی حکومهتا عیراقی ژ بهر مهنرسیا ل سهر هیل پترولی هیزین سهربازی ل کهرکوکی ل هیل پترول عیراق- تورکیا دامهزراندینه (Cumhuriyet, 21930, 16 Eylül 1985).

تورکیا زور ب هوشیاری سهرمدهری ل گهل بابهنی بهرژوهندیین پترولی یین تورکیا ل کوردستانا عیراقی دکر، دهمی گهل ل سهر هیل پترولی زیدهبووی ل سالا 1985 تورگوت ئوزالی پهيامهک ب ریکا بالیوزین عیراق و ئیرانی ل نهقمهره گههاند بهرپرسین وان و تیدا داخواز ژ همدوو وهلاتان کر هیلین پترولی ب پارین، ههر ژ بهر توندبوونا شهری و مهنرسیا ل سهر بهرژوهندیین تورکی، تورکیا ناخهنگیری دکر و زور پیکول دکر شهر بهینه راومستاندن بهلی ژ بهر کو شهر گههشبنوو ئاستهکی د شیانین تورکیدا نهوو ناخهنگیری بکته، بو ئهفی مهنمی ل کانونا ئیک 1985 و مزیری دولهتی (مستهفا تیناز تیتیز Mustafa Tınaz Titiz) سهرمدانا تههرانی کر و دووپاتی ل سهر ههلوپستی

زیدمکر لمورا بمرههقیین ریکگرتن ل ئەفی چەندئ ل تورکیا دهاتنهکرن و گومانا ئوپراسیۆنی د پلانین تورکیادا پەیدا کر و تورکیا دیاردکر کوردان مەزنترین سەرکەفتنا چەند سالین بوری تومارکریه، هەروەسا د ئەفی دەرگەوایی د رۆژنامیدا باس ل ئەوان پێشبینیان هاتبوو کە ئەگەر کورد هێرشێ هێلا پترۆلی بکەت دئ تورکیا پست بەستن ب ریکەفتنا ل گەل عێراقی ئوپراسیۆنەکا بەرفەرە بۆ کوردستانی ئەنجام دت (Cumhuriyet, 22180, 24 Mayıs 1986).

ل چریا ئیکی 1986 ئ هیزین کوردی ب هەفکاری ل گەل هیزین ئێرانی هێرشێ دامەزراویا پترۆلی ل کەرکووکی کربوون، و ل چریا دووی 1986 ئ ل تورکیا هاتە راگەهاندن هیزین ئێرانی و پێشمەرگەیی د ئوپراسیۆنەکا هەفکاری دا ب ناڤی (فەتخ-3) ریکا تورکیا-عێراقی بۆ هاتن و چوونی گرتن و بنگەهێ (38) عێراقی یی پاراستنا هێلا پترۆلی (کەرکووک-یومورتالک) ژناڤەرن، ئەف ئوپراسیۆنە ل دشتین زاخو و مووسل و هەولێری پێشەچوون و زیانین مەزن گەهاندنە هیزین عێراقی، هەروەسا تورکیا دەرگەوایی ئەفان پێشەهاتان ژ رادیویا دەرگەیی کومارا ئیسلامی یا ئێرانی وەرەگرتن و بەلافەکر و دا دیارکرن هیزین ئێران و هیزین کوردان ل 13 ی چریا دووی 1986 ئ هیزین ئێرانی و کورد ب ئوپراسیۆنەکی رابووینە و هیزین کوردان ل دەڤەرا زاخو باژێر دورپێچ کرینە و ل بلنداهیا گەلی ریکا نافەهولەتی یا تورکیا-عێراقی ریک گرتینە و د شەری نافەهرا هیزین هەفکاری و هیزین عێراقی هەزارەکا زۆر ئەفسەر و سەربازین عێراقی هاتنە کوشتن بەرامبەر ئەفی چەندئ عێراقی ب فروکیان هێرشێ زاخو و گوندین دەورەبەری زاخوکر، د ئەنجامدا خەلکی سفیل گیانی خوە ژدەست دان (Cumhuriyet, 22352, 17 Kasım 1986)، هەروەسا دەرگەوایی دێردا دیارکربو پێشمەرگەیی پارتی هێرشێ ترومبیلان بارهەلگر ل سەر ریکا تورکیا-عێراقی کرینە و ئەف ترومبیلە بیانی بوون و تورکیا ژ نیزیکی دویچوونا ئەفان بزاقان دکر (Cumhuriyet, 22355, 20 Kasım 1986)، دیسان ئەف پێشەهاتە د راپورتەکا (CIA) دا ل چریا دووی 1986 ئ هاتنە دیارکرن کۆ تورکیا ژ کارتیکرنا سەرکەفتنا شۆرەشا کوردی ل عێراقی دترسیا، ژبەر هەندئ هەفکاری ل گەل عێراقی کربوو بۆ ژناڤەرن چالاکیین شۆرەشگیرین کوردی ل عێراقی و ریکی ل چوونا چەکی بۆ کوردان بگریت (CIA, 7 November, 1986).

نارمانجا تورکیا ژ ئەنجامدانا ئوپراسیۆنا سەربازی ل کوردستانا عێراقی نە بێتی پەيوەندی ب پەکهکی فە هەبوو، بەلکو راستەوخو پەيوەندی ب سیاسەتا تورکیا هەمبەر بزاقا کوردی ل دەڤەری هەبوو، هەرچەندە پەکهکی کوردستانا عێراقی وەک گورمەنا شەری بکارنەئینابوو بێتی ل ویری هیزین خوە پەروەردەکر، بەلێ تورکیا کێشەیا هەبوونا پەکهکی ل کوردستانا عێراقی وەک بەهانیە فشاری بکارنەئینابوو و د راستیدا نارمانجین تورکیا ژ ئەفان ئوپراسیۆنان پێکەهین ژ هەندە نارمانجین دی، ئیک ژ ئەوان ریکگری کە ل گومانا دامەزراندنا حکومەتا سەرەخویا کوردی چونکی پێشەکا ژ سیاسەتا نەئەوی یا تورکیا ل رۆژەهلاتا نافین ل سەر بنەمایێ دژایەتیکرنا دامەزراندنا هەر جورە دەستەهلاتەکا کوردی دارێژتیە، تورکیا نیگەرانه ژ وئ چەندئ دەولەتەکا کوردی بەهێتە دامەزراندن کۆ داخوازا دەڤەری کوردی ل تورکیا بکەت

هەروەسا د رۆژنامەیا تورکیادا ل 24 ی شوباتی 1986 ئ هاتە بەلافەکر پێشمەرگەیی پارتی دیموکراتی کوردستان هێرشێ بنکەیا سەربازی ل باژێری زاخو ل سەر سنووری تورکیا و هێرشێ ریکا سنووری یا عێراق-تورکیا کرینە و ترومبیلان بارهەلگرین بیانی بوونە نارمانجا ئەفان هێرشان، پستی فێ هێرشێ پارتی دیموکراتی کوردستان راگەهاندبوو ریکا سنووری عێراق-تورکیا د مەترسیی دا یە و پێدقیە نەهێتە بکارنێنان، ئەنجامدانا ئەفان بزاقان ژلایێ پارتیی فە تورکیا بەرهف وئ چەندئ بر کۆ هیزا کوردان و قەبارەیی بزاقین ئەوان بەرفەرە بووینە و دیارکربوو: " دبیت پێشمەرگە پستی فەن چالاکیان بەرهف کەرکووکی بچیت و هێلا پترۆلی بکەتە نارمانجا خوە و ئەف چەندە دبیتە گەف ل سەر بەرژموندین تورکیا یین نابووری ئەفە نە ب تێ ترسا عێراقی یە بەلکو د هەمان دەمدا مەترسییە ل سەر تورکیا ژ؛ چونکی هەر گەفەکا ل سەر کەرکووکی گەفە ل سەر بەرژموندین نابووری یین تورکیا" (Cumhuriyet, 22091, 24 Şubat 1986)، ژبەر ئەفی چەندئ تورگوت ئوزال (Turgut Özal) (1983-1989) ب سەرۆکتایا شانەکی ل نادارا 1986 ئ سەرەدانا عێراقی کر و دانوستاندن ل دور هەفکاری و پەيوەندیین هەردوولایان کەرن (BKKTG, no:114-1986, 18.3.1986).

د بەردەوامیا چالاکیین هیزین پێشمەرگەیی پارتی ل دەڤەرا بەهەدیان ئەنجام داین ل گولانا 1986 ئ پێشمەرگەیی هێرشێ ناحیا مانگیشکی کۆ خالەکا ستراتیجییە ل باکووری دهوکی و دناڤەرا زاخو و دهوک و ئامیدی دایە و شیاوون مانگیشکی بگرن و ل 14 گولانی 1986 ئ پێشمەرگەیی هێرشەکا مەزن بۆ سەر نافەندا ناحیە و پولیس و بارهگایی سوپایی بەغدا کر و هەمی گرتن و بەهنگاریا بارهگایی ئەمنی تووشی شکەستی کەرن و چەند چەندارین حکومەتی گەهەشتە دناڤ ریزین شۆرەشی و هەزارەکا زۆر ئیخسیرکەرن، چەند چەمەرین رژیمی ل نیزیکی مانگیشکی گرتن و سەرەرای هێرشا حکومەتی نەشیان چ سەرکەفتنا ل سەر پێشمەرگەیی بێن و ئەف چالاکیە ل وی دەمدا سەرکەفتنەکا مەزن بۆ پارتی و شۆرەشی هاتبوو هەزارتن و دەرگەهەدان هەبوو، ب ئەفی رەنگی گەهەشتە سنووری لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان واته نیزیکی سنووری تورکیا بوون و کوردان دەستەهلاتا خوە ل دەڤەری سنووری یین تورکیا بەهیزکر و ب شەف و ئیڤاران هەمی ریکین سەرەکی ل ژیر کۆنترولا پێشمەرگەیی دا بوون (نێروەیی، 2019، 396)، ئەفی چەندئ دەرگەهەدان ل تورکیا پەیدا کر و ئەف رویدانە د راگەهاندن تورکیادا ب شێوەیەکی بەرفەرەتر و زیدەتر هاتە دیارکرن و ئەفە دبیتە ئیک ژ ئەگەری نازراندنا تورکیا بۆ ئەنجامدانا ئوپراسیۆنەکی. د رۆژناما جومهوریەت یا تورکیادا ل گولانا 1986 ئ هاتە دیارکرن پارتیی ب بەرفەرەهیا نیزیکی (500 کەم) عەردی ل سەر دەڤەرا ژیر کۆنترولا خوە زیدەکرە و ب (سەدان) سەربازین عێراقی ئیخسیرکرینە و ب ئەفی چەندئ ب شێوەیەکی راستەوخو ریکا سنووری یا عێراق-تورکیا کەفتە د مەترسیی دا (Cumhuriyet, 22174, 18 Mayıs 1986)، هاتنە زانین پستی ئەفان سەرکەفتن پێشمەرگەیی ل سەر سوپایی عێراقی تورکیا ژ نیزیکی دویچوونا بزاقین کوردان ل عێراقی دکر و هەر پێنگەفەکا یان پێشەچوونەکا لقیین کوردان بەهیزبەت مەترسیا ل سەر هێلا پترۆلی و کارتیکرنا ل سەر کوردین تورکیا

د نهمجامدا تورکيا ئوپهراسيونهکا نهمسانی پشت بهستن ب ريککهفتناميهال گهل عيراقی⁽²⁾ و مافی دويچونو گهرم ب پشکداريا (دهه) فروکههين جهنگي بين تورکيا ژ جورئ (فانتوم

ژلايهكی ديقه د نهقی ماوهيدا پهيو مندين دناقبهرا عيراق و تورکيا ژ گهلهک ئاليافه پيشقهچووبوون و ل تيرمهها 1986 ئ همدوو وهلاتان پرؤتؤکؤلهک ب مرمما بهيزکرنا پهيو مندين ئابووری و بازارگانی ئيمزاکرن، ب نهقی چمندئ قهبارمئ بازارگانيا ناقبهرا همدوو وهلاتان بهرفرهتر بوو، بهيزکرنا پهيو مندين ئابووری بين ل گهل عيراقئ پشکهک ژ سياستما تورکيا بوو بؤ ههفکاريا همدوو وهلاتان دژئ بزافا کوردی تاييهت ژ بهر بارودوخئ شهرى عيراق پيندقی ب ههفکاريا ل گهل تورکيا بوو (Abbas,2022,173)

66

ئاراستهكرن، نایا ئەو جەین ھاتینە بۆمبەبارانكرن پێشمەرگەمین بارزانی لی ھەبوون؟ و كینە پشەقانی پەكەكی دكەن؟ ئوزالی د بەرسف دا دیاركر كو "ئەقە رێگرین مەنە و ئەم نزانین كی پشەقانی ئەفان دكەن" واتە ئوزالی ب شێوھەكی فەرمی راگەھاندبوو كو ئارمانجا توركیا سزادانا پەكەكی بوو و بەس ل جەین پارتی دیموكراتی كوردستان نەھاتیوو كرن (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos1986)، بەلی ژیدەرتن نە فەرمی ئەقە ئۆپەراسیۆنی وەسا د ھەلسەنگینن كو ئەقە ئۆپەراسیۆنە وەك گەقەكی و ھوشداریمەكی بوو بۆ پارتی دیموكراتی كوردستان دا كو پەيوەندی و ھاریکاری دناقەرە پارتی و پەكەكی دا نەھیلن و ب قی رێكی توركیا دقا رزەدبوونا خوە دیاركەت لەورا ژێ ب ئاشكەرای دیاردكر ئەگەر پێدقی بوو دئ ئەقە ھێرشە بەردەوام بن (Öztürk,2010,120).

سەبارەت ئەنجامین ئۆپەراسیۆنی حكوەتا توركیا رۆژا پشتی ئۆپەراسیۆنی ل 16 تەباخی 1986 ل دویف گوتتا توركیا راگەھاند كو نێزیکي (100) ئەندامین پەكەكی ھاتینە كوشتن (Cumhuriyet,22262,16 Ağustos1986)، بەلی پشتی ئۆپەراسیۆنی ب پینچ رۆژان ل دویف گوتتا سەرۆكی وەزیران تورگوت ئوزالی داھە دیاركرن كو ھێرشێ 22 كەمپین پەكەكی ل زاخو دقا سەندیان (گوندین سەنات، ئەلانش، كەشان، ھەفتەن، بیزمەنور، نێرە، نیکمالە) و ل دھوكی (زاویتە، ئەرئوش، ئەمیدی، زیوہی، نەستور، كیرو، بەزات، بیری، ستوونی، ھەیات، لولان)، ل كوردستانا عیراقي كرنە و ژناقەرینە ھژمارا پەكەكەمین ھاتینە كوشتن نێزیکي (150-200) كەسان داھە دیاركرن، ھەروەسا ل گور زانیاریین حكوەتا توركیا نە بێتی پەكەكە بەلكو پێشمەرگەمین ھاریکاری پەكەكی كرن گیانێ خوە ژ دەست داينە (Milliyyet,13928, 20 Ağustos 1986)، بێ گومان ئەقە زانیاری و ژمارە ب تێ دەربارینا راگەھاندنا توركیایە و رۆنكرنا ھەلوستێ فەرمی بین توركیایە و د راگەھاندنا توركیدا ئەنجامین ئەقە ئۆپەراسیۆنی دھاتە مەزەنكرن، ھەراستیدا د ئەقە ئۆپەراسیۆنیدا ھێزین ئەسمانی بین توركیا جەین پارتی كاربون ئارمانج و ھێرشێ گوندین كوردان ل سەر دقا سەرۆكی سنووری وەك كەشان، شیلان، نەزەر، ھەفتەن و سەنات كاربون و زیانین توركیا باس لی دكرن ب تێ پروپاگەندەمین سیاسینە و ئەقە ئامارە نە دروستن و چ زانیان گیانێ نەبووینە بێتی زیان ب ھەندەك گیانەوەر و مولكین خەلكی گوندی كەفتبون (اخبار كردستان، 147، اب 1986)

سەرۆك ئەرکانی دوویی توركیا (ژەنەرال نەجیب تورومتای Orgeneral.Necip Torumtay) (1985-1987) ب سەرۆكاتی شاندەكی پشتی ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنی دناقەرە 23-24 تەباخی سەردانا بەغدا ب مەرما دانوستاندن و ھەلسەنگاندنا ئۆپەراسیۆنی ل گەل بەرپرسین بەغدا كاربون (BKKKTGM,no:114-1220,18.9.1986)، دیسان پشتی ئۆپەراسیۆنا سەربازی یا توركیا، ل 23 ی تەباخی 1986 ی فروكەمین جەنگی بین توركیا ل سەر بارەگایین كوردان ب درێژیا سنووری كوردستانا عیراقي ل گەل توركیا دەربازبوون و وەزارەتا دقا ھەندەك دقا سەرۆكی سنووری دناق ئاھا عیراقي دا پەكەكە توپبارانكرینە، بەلی جەئ دروست دەستنیشان نەكاربون و د رۆنكرنیدا دیاركربوو ئەقە كریارال

(ل سێدئ رێكەفتی 15 تەباخی 1986 ی ئانكو سێ رۆژان پشتی كریار پەكەكی ئەنجام دا و ئەقە ئۆپەراسیۆنی بۆ ماوەین 15 خولەكان قەكیشا (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos1986) و ھێرشێ گوندین (كەشان، شیلان، نەزەر، ھەفتەن، سەنات) ل دقا دناقەرە زاخو و ئەمیدی دا ل كوردستان كرن، بەلی ئەقە ھێرشە وەكو توركیا دیاركری یا بەیز نەبوو و د راگەھاندنا توركیدا گەلەك رۆیدان دھاتە مەزەنكرن، ب تێ ل كەشان دوو بۆمبە ھاتن ھاقیتن و زیان ب مولك و مالین خەلكی گوندی كەفتن (اخبار كردستان، 147، اب 1986؛ عبدالله، 12 ئەیلول 2024)

پشتی ئەنجامدانا ئۆپەراسیۆنی ھێزین ئەمنی بین توركیا ل گەل پاسەوانین گوندان (قوروجویان) (3) پاراستنا سنووری توركیا- عیراقي توندتر كاربون و دژی ھەر كریارەكە پەكەكی بەرھەقی وەرگرتبون و ل سەر ئەقە چەند سەرۆكی بارێ نە ئاسایی یی سبیرتی (سەرئێب ھەسەن كونداكچی Tuğgeneral Hasan Kundakçı) دیاركربوو كو وەك پێشومخت و نوکە و د پاسەرۆژیدا ھێزین توركیا ب ھەمی شیان و گیان و خوینا خوەقە دئ خەباتی كەن بۆ نیکمەتیا ئاھا توركیا و ژناقەرنا (خراپكاران) ئانكو پەكەكی، ھەروەسا ھێزین ئەمنی دناق توركیدا لیکولین و دویقچوون ل سەر پەكەكی كرن ئەوین گومان ل سەر پشكداری یان دەست ل گەل رۆیدانا پەكەكی یا 12 تەباخی دا ھەبوون و د ئەنجامی دویقچوونی دا ل باژیرین ئورفا Urfa و بیلەجیک Bilecik و چەند دقا سەرۆكی دی كوردستانا توركیا (26) ئەندامین پەكەكی ھاتنە دەستەسەر كرن ھەروەسا ل گەل دەستەسەر كرن ئەوان ل دویف یاسایا ژمارە (6136) دەست ب سەر ھژمارەكە چەكیدا كرن و وینەمین ئەندامین پەكەكی د رۆژنامەیا توركی دا ھاتنە دیاركرن و ھاتیوو راگەھاندن كو چەك بۆ پەكەكی رەوانەیی دقا قەقە توركیا كاربون، (Cumhuriyet , 22262,16 Ağustos1986)

وەزیر ئاقخوی یی توركیا (یلەرم ئاكبولوت Yıldırım Akbulut) (1984-1987) سەبارەت ئۆپەراسیۆنی دیاركربوو كو یا پێدقی دقا ھەبارە پەكەكی ھاتیەكرن و ھەر تەشتەكی پێدقی بۆ بەرھەنگاری پەكەكی دئ ھیتەكرن و ل دویف یاسا و دەستووری دئ رێك ل ھەر رۆیدانەكە ل دقا سەرۆكی یاسایا سەربازی ھیتە گرتن، ھەروەسا حكوەتا توركیا ب شێوھەكی فەرمی راگەھاند كو ھێرشێ كەمپین پەكەكی ھاتیە كرن و جەین پێشومخت ھاتینە دەستنیشانكرن و ب (دەھ) فروكەمین جەنگی بین فانتوم كوردستانا عیراقي بۆمبەبارانكرن و پشتی بەراوردیا وینەمین بەری ھێرشێ و پشتی ھێرشێ دیاربوو جەین پەكەكی ھاتیوو ژناقەر، نیکسەر پشتی ئۆپەراسیۆنی تورگوت ئوزالی د كونگرەمەكی رۆژنامەقانییدا رۆنكرنەك ب شێوھەكی فەرمی راگەھاند و تیدا دیاركر ئارمانجا قی ئۆپەراسیۆنی سزادانا ھێرشا پەكەكی ئەوا ل 12 تەباخییە و د گوتارا خوە دا جەخت ل وئ چەند كروگوت "توركیا زور رزەدە و دئ دویقچوونی ھەتا ھێلینن ئەوان كەن و دئ توركیا ھێلینن ئەوان ب سەر ئەواندا خراب كەت"، ھەروەسا حكوەتا توركیا ئامارە ب وئ چەند دا كو ئەگەر پێدقی بوو دئ ئۆپەراسیۆنین نوی بین عەردی و ئەسمانی ئەنجامدەن و زانیاریین قی ئۆپەراسیۆنی ب رێكا كەنالی سەربازی دابوون حكوەتا عیراقي و عیراق یا ئاگەھدارە ژ ئەقە ئۆپەراسیۆنی، ھەروەسا دەمی ئوزالی گوتارا خوە راگەھاندی پرسیار ژلائی رۆژنامەقانیان قە ھاتە

بوجوونا خوه دهرباره‌ی ئۆپراسیؤنا تورکیا دیارکربوو و ب
 دیتنا جیگرئ سمرۆکی پارتئ (باکی توگ Baki Tug) ئەف
 ئۆپراسیؤنه گيرو بوویه، یێدقی بوو بمرههفی و خوه پاراستن
 بمری هینگئ هاتبان وەرگرتن، ههروهسا جهخت ل سهر
 یاسایین دهلته‌ئ کر بوو کو مافی ئۆپراسیؤنئ همیه و دیارکر:
 "د یاسایا سزایا سهربازی دا فهرمانئین بارودوخین شمری ههنه
 و ل گورهی ئەفئ چهنئ دهلته‌ئ دهسته‌هالاتا بریارا بمرههفئین
 خوه پاراستن ل دهمئ خوه یئ دهستنیسانکری همیه، به‌ئ
 حکومه‌ئ بمرخوه نه‌دانیه‌ئ فئ یاسایی و رابووینه‌ب دهرئخستنا
 فهرمانه‌کئ ب دهسته‌هالاتا یاسایه‌کئ و سهره‌رای قان فهرمان و
 بریاران ئەف ئۆپراسیؤنه گيرو بوویه" (Cumhuriyet, 16
 22262, 16 August 1986)

هەروەسا ئەندام پەرلەمانی پارتا ریکا دروست ب نافی (مەمەدووح یاشا Memduh Yaşa) دیارکر هەمی مللەتی تورکیا سوپاسدارا هیزین چەکدارین تورکە ژ بەر ئەجامدانای ئۆپەراسیۆنی بەلی گیرۆ بووبە پێدقی بوو پێشۆخت ئەف روینشتە ھاتبە سازکر و ژلای ئەنجومەنیقە ب ئەرینی پیشوازی لی ھاتیەکر، هەروەسا نوینەرئ پارتا (پارتا دیموکراتا نازاد Hür Demokrat Partisi) ب نافی (ئولکو سولەمەزئوغلۇ Ülkü Söylemezoglu) ب نافی پارتا خوە دیارکر کو پێدقی ئەف رویدانە نە بیتە بابەتی گەنگەشی و پێدقیە حکومەت زانیارپین بەرفەرەل دور فی بابەتی بدمتە ئەنجومەنی و بیر ل ئۆپەراسیۆنا سالا 1983 ئ نینا و دیارکر کو ئۆپەراسیۆنەک ل سالا 1983 ئ بۆ کوردستانا عیراقی ھاتبوو ئەنجام دان، بەلی فەرمان نە ھاتبوو دەرئێخستن و ب دیتنا فی پارتی رھین پەکەکی ل سوریا یە و پێشنیار کربوو ئەف کێشە ل سوریا بەیتە چارەسەرکرن؛ چونکی پەکەکە ل سوریا دەیتە راھێنان و پێدقیە د روینشتەکا نەینیدا دانوستاندن ل سەر بەیتە کرن (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

جیگرى سەرۆكى پارتا (پارتا كارى نەتمەوى Milliyetçi Çalışma Partisi) ب ناڤى (هاكان توكوش Hakan Tokuş) ى پشتگيريا دەولەتى كرپوو و ب ديتنا وى بريرا ئىنجامدان ئۆپەراسيۆنى يا گونجايى يە، بىلى رەخنىيا فى پارتى وەك (پارتا رىكا دروست) ل سەر وئ چەندئ بوو ئەف ئۆپەراسيۆنە گىروويويه و دياركر : " پىڭقى بوو رويدان نىگەهشەتبان فى ئاستى؛ چونكى زيان ب ئىكەتى و سەرومريا ئاڭا توركيە كەفتيه، پىڭقى بوو پىشومەخت بەرەهەڭيىن خوە پاراستنى هاتىبان وەرگرتن و رەين ئەوان رىگران هاتىبان ژنافىرن" (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos1986)

ديسان جيگري سهرؤكي پارتا (پارتا چاڪسازيا ديموكرات
Islahatçı Demokrasi Partisi) (بايرام گيرايهان
Bayram Girayhan) ديار كر " پندقيه حكومت پروگرامي
سياستها خواه گل دور مئين خواه راگه هينييت و پندقيه كومبونا
ئعجومني بهينه ساز كرن بؤ بريار دان ل دور دووماهيك
ئوپراسيون چونكي د بابتهكي بفي رنگي دا ناييت حكومت
ب تني برياري بدمت و نهفه بابتهكي هستياره، نه د جمنگي
جيهاني يئ ئيكي دا ب بريارمكا بفي رنگي يا دملدهست
پشكارابووين و دئنجامدا عردمكي ب رووبهري دهه جاران
هندي توركيما مه ژ دهست دا"، ههرومسا جيگري سهرؤكي
(پارتا رفاهه Refah Partisi) (رزائولچاك Rıza Ulucak)
رمخنه ل سياستها حكومتي گرتبوو و ل گل وي جهندي بوو

سەر سنوور ئى تورکيا و کوردستانا عىراقى د چارچووفى
رېککەفتنا تورکى - عىراقىيە ئهوال بهغدا ل ساللا 1983 ئى
هاتىيه بهستىن (حسن، 1990، 104)

3. رەنگەدانا ئاقخۆ و دەرقە يا ئۆپەرەسىۋى

1.3. ھەلۋىستى ئاقخۇيى تۈركىي:

ئەفئى ئۆپەراسىيۇنى دەنگەدەنەكا بېئىز دناڧ مەيدانا سىياسى يا توركىيادا ھەببو لەورا پارنا دەستەھلانداز (ئاناڧ) (پارتا و لەتائى دايك (Anavatan Partisi) و پارتئىن ئۆپوزسىيۇنئىن توركىا وەك (پارتا سوسىيال دىموكراتا گەل Sosyal Demokrat Halkçı Parti) و (پارتا رىكا دروست (Doğru Yol Partisi) و (پارتا كارى نەتمەوى (Milliyetçi Çalışma Partisi) و (پارتا چاكسازيا دىموكرات (Islahatçı Demokrasi Partisi) و (پارتا رفاه (Refah Partisi) ھەلوىستى خوه ھەمبەر ئەفئى ئۆپەراسىيۇنى دياركربوون، سەبارەت ھەلوىستى پارتئىن سىياسى بئىن ئۆپوزسىيۇنئىن توركى ھەمبەر ئۆپەراسىيۇنا توركىا بۆ كوردستانا عىراقى، زۆرىنەيا پارتئىن ئۆپوزسىيۇن ل گەل ئەوئ چەندئ بوون ئەفئ ئۆپەراسىيۇنە پىندڧىە بېئەتەكرن، بەلى رەخنەيا ئەوان ئەووبو پىشومەت دانوستاندن ل سەر ئەفئ ئۆپەراسىيۇنى ل ئەنجومەنى نشتىمانى بئى توركى يا مەزندا نەھاتىەكرن، و ب تايىمەتى پارتا چەپ و ئۆپوزسىيۇن (پارتا سوسىيال دىموكراتا گەل (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) رەخنە ئاراستەى حكومەتا توركىا كرن سەربارەت شىوازئ ئۆپەراسىيۇنى، سەرۆكى پارتا ناقبرى (ئەردال ئىنۆنو (Erdal İnönü (1986- 1993) دياركربو و ب نىگەرانى ئىرىنا رويدانئىن ل كوردستانا توركىا دكەت و ژ ھىرشا پەكەكى ب سەر بنگەھى جەندرمەيان خەمگىنە، ب دىتتا ئىنۆنوى حكومەتى سىياسەتەكا شاش ھەمبەر پەكەكى بكارئىنايە و بەرپرسايەتيا فان رويدانان و شاشيان وەرنەگرتىە ھەروەسا ئىنۆنوى رەخنە ل شىوازئ دەرئىخستتا فەرمانا رىكخستتا ئۆپەراسىيۇنى بۆ كوردستانا عىراقى كربو و راگەھاندبوو: " ئەگەر حكومەت پىندڧى ب كارەكى بقى رەنگىيە بوچى پىشومەت دەستەھلانا ئەنجامدانا ئەفئ ئۆپەراسىيۇنى ژ ئەنجومەنا نشتىمانى توركى يا مەزىن (پەرلەمان) وەرنەگرتىو؟ پىندڧىە دەستەھلات ژ ئەنجومەنى بھىت وەرنەگرتن و ئەفە مەرجى سەرەكى يە، بەلى ئەفئ ئۆپەراسىيۇنە بئى دەستوروى ھاتىە ئەنجامدان و بارودوخەكى ھەفئژە ل گەل دەستوروى و پىندڧىە ئىكسەر ئەفئ بابەتە بېئەتە دناڧ دانوستاندنئىن ئەنجومەنىدا" (Milliyet, 13928, 20) (Ağustos 1986)

ھەروەسا ئەردال ئىنونوى دياركر كو نه دژى ئۆپەراسيۇنى يە بەلكو دژى وئ چەندئ يە بئى دەستورى يا ئەنجومەنى تورکيا ئەف ئۆپەراسيۇنە ھاتىئە ئەجامدان، و ب ديتنا ئىنونوى ژبەرکو پشتى ئۆپەراسيۇنى ب ماوەيەكى کیم ھەمويە ھەلبۇرتتان دئ دەستپىکەت لەورا ئوزالى کيشەيەکا نەتەومى بۆ بەرژمومەنديا بانگشەيا پارتا خوۋە بکارئىنايە و بابەتئى ئۆپەراسيۇنى دئ د بەرژمومەنديا خومدا بۆ ھەلبۇرتتان بکارئىنىيت (Cumhuriyet 2271,28 Ağustos1986)

ژلايمكى ديقە ھندەك پارتىن دىتەر بىن توركى ل گەل ئەۋى
چەندى بوون كو ئەف ئۇپەراسيۈنە گىرۇ بوويە واتە ب دىتتا
ئەۋان پىدقېيە زويتر ئۇپەراسيۈن ھاتبا ئەنجامدان، (پارتا رىكا
دروست **Doğru Yol Partisi**) ئىك ژ ئەۋان پارتان بوو

هه‌ندهك لاوازیڤن دسیاسه‌تا ناخۆ یا توركیادا وێرمکی بۆ په‌كه‌كی په‌یداكرییه قان کاران ئه‌نجام بدهن و دیاركر "ژبه‌ركو به‌رژموهندیا ده‌ولته‌ی ل سهر هه‌می کاران دایه له‌مرا ئه‌م قی ئۆپهراسیۆنی ب کاره‌کی سروشتی دبیین" (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986)

ل هه‌مبه‌ر ئه‌قان ره‌خنه‌یان ل دور لایه‌نی یاسایی یی ئۆپهراسیۆنی، سكرتیرێ گشتی یی پارتا (ناناپ) یا ده‌سته‌ه‌لاتدار (موس‌ته‌فا تاشار Mustafa Taşar) ی خوه ژ قان ره‌خنه‌یان دوبر كر و دیاركر: "ئهم نه‌شیم رۆنكرنی ل دور قی بابته‌ی دیاربكه‌م؛ چونكه ئه‌م مژویلی هه‌لبژارتان بوون و من زانیاری ل سهر ئۆپهراسیۆنی و هه‌یزین چه‌كدارین تورك نینه"، به‌لێ ب شێوه‌یه‌كی فهرمی ئوزالی به‌رسف ل سهر ره‌خنه‌یین پارتین توركی دا و دیاركر كو ئه‌فه نه بارودوخێ شه‌رییه و چ سه‌رباز بۆ ده‌رفه‌ی توركیا نه هاتینه هه‌نارتن ب تنی مافی دویقچوونی هاتیه بكارنیان و ره‌خنه‌یین پارتین توركی ل دور هه‌فژیا ئۆپهراسیۆنی ل گه‌ل ده‌ستووری توركیا ره‌د كر و دیاركر: "ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه نه هه‌فژێ ده‌ستوورییه و نه ب وی ناستی یا گه‌نگ بوو كو زانیاری ل سهر ئۆپهراسیۆنی بۆ ئه‌نجومه‌نا نشتیمانی یا توركی به‌یته دان"، به‌لێ سه‌ره‌رای ئه‌فی چه‌ند ئوزالی به‌یار دا ئه‌ف بابته به‌یته ره‌وانه‌كرن بۆ ئه‌نجومه‌نی نشتیمانی یی توركیا و دانوستاندن ل سهر به‌یته‌كه‌رن (Cumhuriyet, 22262,16 Ağustos 1986)

هه‌روه‌سا وه‌زیرێ ناخۆیی یی توركیا (یلدرم ئاكبولوت Yıldırım Akbulut) (1987-1984) ی د به‌رسفا ره‌خنه‌یین پارتین توركی دا دیاركر ئه‌ف ئۆپهراسیۆنا ئه‌سمانی یا توركیا ل گه‌ل یاساییڤ ناخۆ ده‌ولته‌ی و ده‌ستووری ده‌ولته‌ی د گونجیت؛ چونكه ل 15 چریا ئیكی 1984 ريكه‌هه‌تن دناقه‌را توركیا و عیراقی دا ده‌رباره‌ی بابته‌ی ئه‌مهی یی سنووری توركیا - عیراقی هاتبوو ئیهاكرن و ل سالا 1985 بۆ ماوه‌ی ساله‌كی هاتبوو درێژكرن، و ئه‌ف ريكه‌هه‌تنه دناقه‌را وه‌زیرین ده‌رفه‌ یین توركیا و عیراقی دا هاتبوو به‌ستن و گوت: "ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه به‌ره‌فانیكرنه ژ خوه" و دیاركر ب ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی هه‌یزشی هه‌لبه‌ینن په‌كه‌كی هاتیه‌كه‌رن و د بارودوخێ دووباره‌بوونا قان رویدانان دئ ئه‌ف ئۆپهراسیۆنن توركیا به‌رده‌وام بن، و د رۆنكرنن ئاكبولوتی دا وه‌سا دیاردییت كو ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه ژ به‌ر ريكه‌هه‌تن و هه‌فكاریا دناقه‌را پارتی و په‌كه‌كی و هه‌بوونا كه‌مپین په‌كه‌كی ل كوردستانێ بوویه؛ چونكه دیاركر بوو ئه‌كه‌رێ ئۆپهراسیۆنا توركیا هه‌یزشین په‌كه‌كی بوویه و په‌كه‌كی ريكه‌هه‌تن ل گه‌ل مه‌سه‌عود بارزانی كریه و ئاكنجی كوردستانا عیراقی بوویه و گوت: "په‌كه‌كی نیزیکی (10 كم) دوبر ژ سنووری توركیا ل عیراقی كه‌مپ دامه‌زراندینه ژ به‌ر ئه‌فی چه‌ند ئیمین ئه‌مهی یین 15-20 كه‌سی دژی په‌كه‌كی هاتینه پێك نیان و ئه‌فه ئیمین هه‌والگیرى نه" (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

پشتی ره‌خنه‌یین ل حكومه‌تا ئوزالی هاتینه كرن سه‌باره‌ت لایه‌نی یاسایی و ده‌ستووریا ئه‌نجومه‌نی توركیا ل دور ئۆپهراسیۆنی د ئه‌نجامدا ئه‌ف بابته هاته ره‌وانه‌كرن بۆ (ئه‌نجومه‌نا نشتیمانی یا مه‌زن یا توركیا Türkiye Büyük Millet Meclisi) و ل 2 ئه‌یلولی 1986 ئ ئوزالی بابته‌ی ئۆپهراسیۆنا توركیا بۆ سه‌ر كوردستانا عیراقی ب مه‌رمه‌ دانوستاندن پێشكێشی ئه‌نجومه‌نی كر (Karakoç, 2009, 79)،

د ئه‌فی روينشتنا ئه‌نجومه‌نییدا دانوستاندن دناقه‌را ئه‌ندامین پارت و به‌رپرسیڤ بلنڤ یین توركیا هاتنه‌كه‌رن، ئه‌ندام په‌رله‌مانی (ناناپ) ب ناڤی (حلمی بیچه‌ر Hilmi Biçer) ب نوینه‌رییا (ناناپ) ئ ره‌خنه‌ ل کارقه‌دانا پارتا ئۆپوزسیۆن و دبیتین ئه‌ردال ئینونوی كریبوو و د په‌یفا خوه‌دا دیاركر بوو، ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ ل ناخۆیا توركیا ب كه‌یفخوه‌شقه‌ پێشوازی لی هاتیه‌كه‌رن، به‌لێ ل دونیا ییدا ژ لای سهرۆكی لیبا موعه‌مه‌ر قه‌زافی (1969-2011) قه‌ و ل توركیا ژ لای پارتا ئۆپوزسیۆن یا سوسیالیست قه‌ ب شاشی هاتیه دبیتن و گوت: "بی گومان هه‌ردوو وه‌ك ئێك نین، به‌لێ ئه‌م دئ ئه‌كه‌رێ ئه‌فی چه‌ند ئی زانین" و بیچه‌ری ئاماژه‌ ب ئه‌وێ چه‌ندێ دا كو پێدقیه ئۆپوزسیۆن رازی ببیت؛ چونكه دژایه‌تیا ئۆپوزسیۆنی دئ وره‌بی بۆ په‌كه‌كی دروست كه‌ت، به‌رامبه‌ر ئه‌فی چه‌ند ئه‌ندام په‌رله‌مانی پارتا سوسیال دیموكراتا گه‌ل ب ناڤی (سه‌یفی ئوكتای Seyfi Oktay) دیاركر پارتا وی و سهرۆكی پارتی ئینونو پشته‌فانیا ئۆپهراسیۆنا سه‌ربازی یا توركیا دكه‌ت به‌لێ داخوازا ئینونوی ئه‌مه‌ فهرمانا ئۆپهراسیۆنی به‌یته د ئه‌نجومه‌نییدا و د ئه‌نجومه‌نییدا به‌یته په‌سه‌ند كرن، و ب دبیتا ئوكتای دۆزا كوردی د ئاسته‌كی رژد دایه، به‌لێ هه‌لوپستی ئوزالی نه‌د ناستی كێشه‌ی دا رژده بۆ نموونه ئوزالی دبیزیت نابیت ئه‌م ب چه‌ند سه‌د په‌كه‌كیان كاریگر ببین، له‌ورا تشته‌كی خه‌یالیه حكومه‌ته‌كا ب قی ره‌نگی هه‌لوپست هه‌بیت و كێشه‌یه‌كا نه‌مه‌ویی چاره‌سه‌ر بكه‌ت و ئوكتای دووباره بۆچونا پارتا خوه رۆنكر و ئاماژه‌ ب وی چه‌ندێ دا كو پێدقیه بۆچونا ئه‌نجومه‌نی ل دور ئۆپهراسیۆنی هاتبا وه‌رگرتن؛ چونكه سه‌ره‌رای هه‌بوونا ده‌سته‌ه‌لاتی حكومه‌ت گه‌له‌ك گیربوویه و ئه‌نجومه‌ن ل دور ئه‌فی چه‌ندێ كوم نه‌كریه، و د هه‌مان ده‌مدا ئوزال مفا ژ سه‌ركه‌هه‌تن هه‌یزین چه‌كدارین تورك وه‌رگرت و بۆ به‌رژموهندیڤن خوه بكاردینییت و بقی ره‌نگی چینابیت (Cumhuriyet, 22277,3 Eylül 1986)

سه‌باره‌ت دانوستاندنن ل دور ئه‌فی یاسایی د ئه‌نجومه‌نییدا گه‌نگه‌شه‌ دناقه‌را ئه‌ندامین پارتین ئه‌نجومه‌نییدا هاتنه‌كه‌رن و ئۆپوزسیۆنی پێشیاركر بوو كو بۆ ئه‌نجامدانا هه‌ر ئۆپهراسیۆنه‌كی په‌سه‌ندا سهرۆك كوماری به‌یته وه‌رگرتن و پشتی هه‌ر ئۆپهراسیۆنه‌كی ئه‌نجومه‌نی توركیا كوم ببیت و زانیاری به‌یته دان به‌لێ ئه‌ف پێشیاره‌ ب ده‌نگین ئه‌ندامین پارتا (ناناپ) هاته ره‌دكرن و ده‌مێ گه‌نگه‌شی دا ل دور یاسایی ئه‌ندامی ئه‌نجومه‌نی یی پارتا (ناناپ) ب ناڤی (په‌رته‌ف ئاشچیوغلو Pertev Aşçıoğlu) دیاركر كو سهرۆك كوماری ده‌سته‌ه‌لات د ده‌رئخستنا قی یاسایی دا هه‌بوویه و پێدقی ب ئه‌نجومه‌نی نینه و به‌ره‌فانی ل وی چه‌ندێ كر كو یاسا ل دویف ده‌ستووری یه هه‌روه‌سا (نامق كه‌مال شه‌نتورك Namık Kemal Şentürk) ی بۆچونا پارتا ریکا دروست دیاركر و ب دبیتا ئه‌وان ب شێوه‌یه‌كی گشتی یاسا نامه گونجاییه و ئۆپهراسیۆنی په‌سه‌ند دكه‌ن و ئاماژه‌ ب گیرۆبوونا حكومه‌تییدا و دیاركر به‌رگه‌یا (ريكه‌هه‌تن ل گه‌ل ده‌ولته‌ا دراوسی) ژور مه‌ترسیداره و پێدقیه زوی ب زوی زانیاری ل دور قی بابته‌ی بۆ ئه‌نجومه‌نی به‌یته دیاركرن، به‌لێ ئه‌ندامه‌كی دی یی قی پارتی ب ناڤی (موراد سوكه‌منوغلو Murat Sökmenoğlu) ی بۆچونا خوه یا تاییه‌ت دیاركر كو وه‌سا هاتیه پێشاندان هه‌یزین چه‌كدارین تورك ب بابته‌ی ئه‌مهی یی توركیا قه‌ هاتینه ئه‌ركداركرن ئه‌فه دئ ژ لای بیانیان قه‌ وه‌سا دیاركه‌ت كو

دیموکراتی ب دروستی نه هاتییه بنهجه کرن ل تورکیا
(Cumhuriyet, 22278,4 Eylül 1986)

یہ د ئهقی بارودوخیدا دئ تورکیا توشی جمنگی بیت، هروسا
 ومزیرئ دهرقه یئ تورکیا (ومحید خلمفئوغلو Vahit
 Halefoğlu)(1983-1987)ی ل دؤر بابمئی شیانین
 ئهنجامدانا ئوپراسیؤنی (بیئ ریککهشتنا پئشومت ل گهل
 دولهتا دراوسی) پهیمندی ب سمرؤکی کومسیونا بهرگری یا
 نشتیمانی (فمروخ ئیلتر Ferruh İltar) کر و گوت:
 "گوهورینهکا بقی رمنگی دئ تورکیا ئیخیته د بارودوخهکی
 دمسترنیزکار دا، نهگمر بریارا دویقچونا گهرم (بیئ
 ریککهشتن) بؤ دولهتا دراوسی ژ لایئ تورکیا فه بهیتنه دان دئ
 ئهقه ومک بارودوخئ شمری بیت، و ئهم دئ ل همبهر رایا
 جیهانی کهقینه د رموشهکا ئالوز دا"، پشتی ئوزال ژ هملویستئ
 ومزیرئ دهرقه یئ تورکیا خلمفئوغلوی هایدار بووی، ههقیتن
 ل گهل خلمفئوغلوی کر و زانیاری ومهرگرتن، پشتی هینگی
 ئوزالی داخواکر ئهو گوهورینا د کومبونا کومسیونا
 بهرگرییدا هاتیه کرن ئهوا کو باس ل ئهنجامدانا ئوپراسیؤنی
 (بیئ ریککهشتن ل گهل دولهتا دراوسی) دکمت ژ یاسانامهیی
 بهیتنه دهرئینان هروسا دیارکر پئدقی ناکمت ممرجئ
 دویقچونا گهرم د یاسانامهیی دا ههبیت، لهورال سهر داخوازا
 ئوزالی یاسانامه هاته بهرهمفکرن و پئشیناری روینشتنا
 ئهنجومنیدا کرن و ژ لایئ ئهنجومنی فه ل 3 ئیلولا 1986 ئ
 هاته پهسندکرن (Milliyet, 13942, 4 Eylül 1986)

پشتی گنگه‌ش‌یه‌کا زۆر د ئه‌نجومه‌نیدا بوو یاسا و " ل دویف یاسایا ده‌ستووری یا ماددە (122) ی د بارودوخی به‌رپا‌بو‌نا کریارین دنا‌ف تورکیادا و په‌نا‌برنا ئه‌نجام‌ده‌رین کریاری و ده‌ست‌نیشان‌کرنا ئه‌وان دنا‌ف ده‌ولمه‌تا دراوسێ دا د چار‌چو‌وه‌ی گه‌ه‌شتن ب ریک‌که‌ه‌فته‌کێ ل گه‌ل ده‌ولمه‌تا دراوسێ هێ‌زین چه‌ک‌دارین تورک ل دویف پ‌ن‌د‌قی‌بی د‌ش‌ین ئ‌وپ‌ه‌راس‌ی‌ونا ع‌م‌ردی یان ئه‌سمانی ب ده‌ست‌و‌وریا س‌م‌ر‌وک ئه‌ر‌کان‌ی تورکیا ژ بو ده‌سته‌س‌م‌ر‌کرنا ئه‌نجام‌ده‌رین کریاری یان نه‌ه‌ی‌لانا کاری‌گه‌ریا ئه‌وان ئه‌نجام بدن"، ب ئه‌فی ر‌م‌نگی ئه‌و ت‌ی‌گه‌ه‌ی (ب‌ی‌ی) ریک‌که‌ه‌فت‌نا پ‌ن‌ش‌وم‌خت) ئه‌وا باس ل نا‌گه‌ه‌دار‌کرنا ده‌ولمه‌تا دراوسێ ژ یاسا‌نامه‌ی هاته‌ ده‌ر و ده‌ست‌نیشان‌کرنا ده‌م‌ی گه‌ه‌شتن ب ریک‌که‌ه‌فت‌نی ل گه‌ل ده‌ولمه‌تا دراوسێ ده‌لی‌فا گو‌ه‌ور‌ینی ت‌ی‌دا ه‌ی‌لابوون (Milliyet, 13942, 4 Eylul 1986)

2.3. ههلو یستی لیبیا:

لىبىيا نىكەم دولەتتا غەربىي يە دانيىدان ب مافى چارمقىسى
 كوردان كرى و چەندىن جاران ھەلۈيىست ھەمبەر بزاڭا كوردى
 دياركربىيە و سەرۋكى وئ موعەمەر قەزافى (1969-2011)
 ھەلۈيىستى پىشتەڭان بۇ بزاڭىن رزگارخوۋاز بىن مللەتىن سىتەم
 لىكرى ژوان ژى مللەتى كورد و پىشتەڭانى مېژوۋى يى مللەتى
 كورد بوۋىيە ⁽⁴⁾، سەرەراي پىشتەڭانىي لىبىيا ھارىكاريا پارە و
 چەكى پىشكىشى ھىزىن بارزانى كرىبو، لەورا لىبىيا ۋەك
 دولەتەك پىشتەڭان و ھارىكار بۇ كوردان ل كوردستانا عىراقى
 ھەلۈيىست ژ ئۆپەراسىۋنا تۈركىيا ھەبو و ل 19 ى تەبىخى
 1986 ئ موعەمەر قەزافى سەرۋكى لىبىيا نامەيەك ئاراستەي
 سەرۋك كۇمار (ژەنەرال كەنان ئۆفرەن General Kenan Evren)
 (1982-1989) و سەرۋك ۋەزىران تۈرگۈت ئۈزال
 ى كر و دلگراڭيا خۋە ھەمبەر ھىرشا فروكەيىن تۈركىيا بۇ سەر
 بىكەيىن پىشمەرگەيان دناڭ ئاڭا كوردستانا عىراقىدا دەربرى
 بو، ھەرۋەسا ئىدانەكرنا ئۆپەراسىۋنا تۈركىيا ژلايى قەزافى قە
 ھاتىبو راگەھاندن و تېدا قەزافى نەرازى بوۋنا خۋە ھەمبەر ئەفە

ل سەر ئەفئى چەندئى (جاھىد توتوم Cahit Tutum) ئەندامى ئەنجومەنە تورکيا سەر ب پارتا سوسىيال ديموکراتا گەل دووبارە رەمخە ل حکومەتى گرت کو بوجى دەستپىكى بوجونا ئەنجومەنى نەھاتبوو وەرگرتن و ئامازە ب گوھورينين مەترسېدار بين پارتا (ئاناپ) کر و ديارکر برگيا (دويفچونا گەرم) د ياساين دەرياليدا ھەيە و ئەف ياسايە ب شاشيفە د ياسانامەيى دا ھاتبوو بکارينان؛ چونكى حکومەتى ب دروستى ھزر ل سەر ئەفئى چەندئى نەکر بوو و بريار حکومەتى ديار نينە ئابا دقيقتى قى کشيمى چارەسەر بەت يان دوودليى چيکەت؟، ھەروسا ديار نينە کا حکومەتى چ جورى دەستھەلاتى د قى بابەتى دا ھەيە و ديارکر پشتى ئوپەراسيوني سەرۆک وەزيران تورگوت ئوزالى ديارکربوو کو بابەت نە وەسا گرنگە بەيتە دناڤ ئەنجومەنيدا بەلى ئەردال ئينونو ديارکر بوو ئەم وەک پارتا ئوپوزسيون دئ قى بابەتى بۆ ئەنجومەنى فەگوھيزين و پشتى ھينگى ياسانامەيا ئوپەراسيوني ب فشارا پارتا سوسىاليست ھاتتە د رۆژھەقى يا ئەنجومەنيدا و گوت : "دانوستاندنين ل سەر قى بابەتى ل دويف کەيفا سەرۆک وەزيرانى يە؟ ئەنجومەن نە ميکانيزمايەکە بۆ رەواکرنا برياران" ، ديسان (عسمەت تافگەچ İsmet Tavgaç) ى بېروبوچوونين (پارتا ديموکراتا نازاد) ديارکر کو ديارنينە دئ چ ھەمبەر دەقەرئين ياسايا سەربازى و بارئ نە ئاسايى لى دەيتە جيبەجىکرن و کريارين پەکەکئ دەيتە ئەنجام دان، ھەروسا سەرۆکئ گشتى يى (پارتا ھەقوھەلاتى Vatandaş Partisi) ب نافئى (قورال ئاريکان Vural Arıkan) (18 ئاداري 1986-3 کانونا ئيکئ 1986) ى رەمخە ل حکومەتا تورکيا کربوو کو گرنگيى ب رويدانين پەکەکئ نادەن و ديارکربوو دەمى دەستپىکئ رويدانين پەکەکئ کريارا چەکدارى ل ئەروخ و شەمدينان دەستپىکرى ئوزال ل بودرومى د بېتھەقدەئى دا بوو، ئەفەزى گرنگيا حکومەتى بۆ قان رويدانان دياردکەت (Cumhuriyet, 22278, 4 Eylül 1986)

ياسانامىيا ئۆپەراسىيۇنى و گۇھورىيىن ئەمى دناڧ ھۇمەتا تۇركيا دا بوويە ئەگەرئ ناكوكىي و د كومبونا كومسيونا بەرگىرى يا نشتىمانى دا وەزىرئ بەرگىرى (زەمكى ياقۇزتۇرك Zeki Yavuztürk) ژى پشكدارى كرىبوو، دەمى باس ل گۇھورىنان دكرن گەنگەشە ل سەر بابەتئ ئۆپەراسىيۇنى و (مافى دويۇچوونا گەرم) پەيدابوو و ديتىنن ھەڧدژ ھەبوون، بەرى ھىنگى برىار دابوون گۇھورىن بەھنەكرن و شىانين ئەنجامدانا ئۆپەراسىيۇنى بىي رىككەڧتن ل گەل دەولەتا دراوسى ل سەر زىدەكرىبون و ل گورەى ئەڧى چەندئ ياسايا گرىداى ب ئۆپەراسىيۇنن دەرڧەى سنوورى يىن ھىزىن چەكدارىن تۇرك ب پەسەندا ئەندامىن پارتا (ئاناپ) گۇھورىيىن مەزن ل سەر ھاتتەكرن و ب دەنگدانا ئەندامىن پارتا (ئاناپ) بوويە ياسا و بەرگەيىن "ئەنجامدانا ئۆپەراسىيۇنى بىي رىككەڧتن ل گەل دەولەتا دراوسى" زىدەكرىبون، بەلى ئەڧە بوويە ئەگەرئ دژايەتئ دناڧىرا پارتىن تۇركىادا و ل گەل وئ چەندئ بوون گۇھورىن بەھنەكرن و ئەو بەرگە ژئ بەھنە دەرئىنان، ئەندامەكى پارتا سوسىيال دىموكرات ب ناڧى (ەملى رزا ئاكانىدىن Ali Rıza Akaydın) ى دياركر ئەگەر بۇ نمۇنە بىي رىككەڧتن تۇركيا ئۆپەراسىيۇن بۇ سورىا ئەنجام دا و روسىال يشت ئەڧى دەولەتئ

مرقایهتیقه هاتیهکرن، بهلی ژهر کو سنوورین همدوو وهلاتان ههقیشکن لهورا کونترولا وئ ب زحممت بوویه، تایبعت ژهر سنوورین ههقیشکن یین همدوو وهلاتان، لهورا هندهک جارن پهیوهندی دناقبهرا همدوو وهلاتان دا ژهر رویدانین ب کوردان قه پهیوهندیار بۆ ماومیهکی بهرومخت ئالوز دیبون (الیم، 1999، 120)، لهورا د نهقی ماومیدا همر رویدانهکا گریدی ب تورکیا قه ژلایی ئیرانی هملویست ههبوو ب ههمان شیوه همر رویدانهکا گریدی ب کوردان و ئیرانی قه سهرنجا تورکیا د کیشا، و تورکیا دویچوونا پهیوهندی دناقبهرا ئیران و کوردان دا و ناستی ههکاریا سهریازی و ریزیا مەترسیی ل سهر تورکیا کربوو ب تایبعتی هتلا پترولی (کمرکوک-یومورتالک) و دهنگوباسین ل دور بزاقین کوردان ب هاریکاریا ئیرانی دهاتنه بهلاقرن ب تایبعتی دناقبهرا سالین 1985-1987 ئ دا تورکیا گرنگیهکا زۆر ب قان بزاقان دابوون (Cumhuriyet, 21930, 16 Eylül 1985;) (Cumhuriyet, 22038, 2 Ocak 1986).

تورکیا زۆر گرنگی ب بهردوامیا پهیوهندیان ل گهل ئیرانی دابوون و ههقیشتینن سیاسی ل دور پهیوهندیان همدوو وهلاتان یین سیاسی دناقبهرا تورکیا و ئیرانی دا هاتبوون ئهنجامدان، ل 4 کانوونا دوئی 1986 ئ دهمی ههقیشتین دناقبهرا تورگوت ئوزالی و سمرۆک وهزیرانی ئیرانی میر حسین موسوی (1981-1989) دا هاتیه ئهنجامدان ئوزالی ئامازه ب نهوی چهندی دابوو هندهک دولمت و دموریهر حمز دکهن پهیوهندیان دناقبهرا ئیران و تورکیادا تیک بدن، بهلی نهقی پهیوانابیت، سهارمت بابعتی ئیران و کیشیهین کوردستانا تورکیا، تورکیا دایه دیارکرن کو نابیت کیشیهین کوردستانا تورکیا ب ئیرانی قه بهیته گریدان نهقی ئاریشهین ناخووی یین تورکیایه و ژلایی سیاسی قه تورکیا چ کیشه ل گهل ئیرانی نین، همدوو لایهتان جهخت ل سهر ئالوگوریا زانیاریان و چارهمهرا کیشیهان ل سهر بنهمایی دانوستاندن و لیک تیکههشتن بۆ بهیزکرنا پهیوهندیان ئابووری یین همدوو وهلاتان (Cumhuriyet, 22041, 5 Ocak 1986).

سهرمرای نهقان پهیوهندیان ئیران و تورکیا ئوپراسیونا تورکیا بۆ کوردستانا عیراقی هندهک ئهنجامین سیاسی ل دویف خوه ئینابوون، ئیران ژ مایتیکرنا تورکیا بۆ ناف سنوورین کوردستانیدا نهرازی بوو؛ چونکی ئیرانی هاریکاریا بزاقا کوردین عیراقی دکر دژی رژیما سهدام حسینی، ئیرانی پشتی ئوپراسیونا سالا 1983 ئ بۆ کوردستانا عیراقی نهرازیبوونا خوه دیارکربوو و نهقی ئوپراسیونه وک بهیزکرنا رژیما سهدام حسینی ههلسنگاندبوو و بۆ ماومیهکی بهرومخت پهیوهندیان ئیران و تورکیا ژهر نهقی چهندی تیکچوووبوون لهورا پشتی ئوپراسیونا 15 تهباخی 1986 ئ تورکیا پشینهیا وئ چهندی کربوو کو دئ نهقی ئوپراسیونه بیته نهگهری نهرازیبوون و کارقهدانن ل دهق ئیرانی، لهورا ئیکسر ل رۆژا پشتی ئوپراسیونن ئوزالی دئیکم گوتارا خوهدا راگههاند: "نهقی ئوپراسیونه نه دژی عیراق و ئیرانی به و ب تورکیا قه گریدییه و دویچوونا پهکهکی دکهن و ئهم پیکولا پاراستنا ئیتمایا سنوورن تورکیا-عیراقی دکهن" (Cumhuriyet, 22262, 16 Ağustos 1986).

بهلی سهرمرای نهقی رۆنکرنن ئیرانی کارقهدان ههمهر ئوپراسیونن ههبوو و نهقی ئوپراسیونه ژی جهی نهرازیبوونا

ئوپراسیونن راگههاندبوو و دیارکربوو ئوپراسیونا تورکیا نهوا ژلایی هیزین چهکدارین تورک قه ب ئارمانجا کوشتنا کوردان ل کوردستانن هاتیهکرن ژلایی لیبیا قه ناهیته قههولکرن و هملویستن تورکیا ههمهر کوردان شهرمزار کربوو و دیارکربوو ههمی جیهان ئیدانهیا قئ ئوپراسیونن دکهن و تورکیا شهرمزار دکهن؛ چونکی نهقی ئوپراسیونا کومهلوژیی به و نهقی کارن تورکیا ههقیشتیهی کارن رژیما سههیونی و رژیما نهژادپهرست ل باشوورن نهفریقییه نهوا مللهتی عهره ب و نهفریقی ژناف دبهن (اخبار کردستان، 141، اذار 1986)، و گوت: "کورد ژ لایهکی قه ئهندامهکی هیزا شورمشگیری به و ژ لایهکی دیقه نهتمومیهکه پندقیه ریز ل بهیته گرتن و مافی نهوانیه ب سهر بهخویی بژین و خودان ماف بن، کورد و عهره ب و تورک و نهتمومیین ئیرانی برانه و بییهشکرنا کوردان ژ مافین ئازادیی دئ زیانی ل ئیکهتیا مه یا عهره ب کمت، رمدکرنا ئازادیا کوردان دژی بهرگریکرنا ئازادیا مهیه و هیقی دکهن نهقی کریاره دووباره نهیبت، ههر چهنده تاوانهک ژلایی هندهک کهسان قه هاتبوو ئهنجام دان، بهلی دیسان بهرسقا ب قئ رهنگی نه یا بهرناقله و ژلایهکی دیقه ئهم زۆر توره بووینه ژ قئ کارن تورکیا ئهنجام دای و ئهمز ب خهم قه پشوازیی ل ههفکاری و ههقیشکیا عیراقی ل گهل تورکیا دژی کوردان دکهن کو تورکیا بوویه ئالافهک دکهمینهیا عیراقی دا دژی کوردان و نهقی رهوشه شهرمهکا مهزنه و تاوانهکا بی وینه یا تورکیا به ل گهل عیراقی ئهنجام دای" (Cumhuriyet, 22263, 20 Ağustos 1986).

تورکیا نهقی هملویستن قهزافی پینهخوهش بوو و تورکیا دیارکربوو کو چ کارقهدان و نامهیین قهزافی نهگههشتینه تورکیا و نهقی چهنده رمدکر و نهقی بوویه نهگهری ئالوزبوونا پهیوهندیان تورکیا ل گهل لیبیا، پشتی قئ رۆنکرنا قهزافی وهزیرن بازارگانی و پشیهسازی یئ تورکیا (جاهید ئارال Cahit Aral) (1983-1987) ی ژ بۆ چارهمهرا کیشیهین دناقبهرا تورکیا و لیبیا دا سهرمدانا پایتهختن لیبیا تهراپلسی کربوو و ئیکسر پشتی ئارال گههشتیه تهراپلسی دیارکر ب مههما پشیههیرنا پهیوهندیان ئابووری نهقی سهرمدانه ئهنجام دایه و ههقیشتین ل گهل وهزیرن سامانین سروشتی یئ لیبیا فهوزی شهکشوکی (1982-1986) ئهنجام دابوو، و لایهتین دیپلوماسی ب قئ سهرمدانی وک چارهمهرا کیشیهان د ههلسنگین (Milliyet, 13928, 20 Ağustos 1986)، ههلبهت ژلایی خوهقه کوردان هملویستن قهزافی بهرز د نراندن و دیارکربوون قهزافی ههمی دهمان هملویستن خوه ههمهر بزاقا کوردی و بیروبووونین خوه بۆ چارهمهرا دۆزا کوردی ل رۆژهلاتا ناقین دیارکریه ههر کیشیهکا بزاقا کوردی دا قهزافی بوچوونا خوه یا پشتهقان دیارکریه و پشتهقانی کوردان دژی تورکیا کریه (بارزانی، 1، 2021، 503؛ رزگاری دمنگی یهکیتی شورمشگیرانی کوردستان، 14، ئهیلول 1986).

3.3. هملویستن ئیرانی:

سهارمت پهیوهندیان ئیران و تورکیا دۆزا کوردی فاکتهرئ سهرمکی یئ ههقسهنگیا قان پهیوهندیان بوو، تورکیا ئیران تاوانبار دکر ب هاریکاریکرنا ئیرانی بۆ پهکهکی بهلی ئیرانی نهقی چهنده رمدکر؛ چونکی ب دیتنا ئیرانی ژهر ههبوونا کوردان ل ناف سنوورن ئیرانی نه یا بهرناقله ب شیویهکی بهرفره هاریکاری بهیته کرن نهگهر ههیبیت ژی ب تنن ژلایی

دسته‌های لاتدار ب نافی (ئەبۆب ناشک (Eyüp Aşık) گوت:
 "ئەگەر خومەینی ئەف ئاخفین گوتنە پیدفیه ب توندترین شیوه
 بەرسقا وی بهێتەدان" هەر وەسا پارتین دی بین تورکیا بوچوونا
 خوه هەمبەر ئەفی بابەتی دیارکرن و ئەردال ئینونوی دیارکر:
 "گوتنن خومەینی بی بنەمانە، وان ماف نینە ماییتکرنی د
 کاروبارین نافخوین تورکیادا بکەن، ئەف ئەفی چەندئ
 رازینابن، تورکیا دئ ل سەر هێلا ئەتاتورکی بۆ تورکیا
 وینەکری ب ریفەحیت" ئینونوی داخواز ژ حکومەتا تورکیا
 تورکای کربوو هەلوپست بەرامبەر داخواینین خومەینی
 هەبیت و بیانناما و مزراتا دەرڤە بەس نەدەیت، دیسان جیگرئ
 سکرتری گشتی یی پارتا رەفاھ (رزا ئولجال Rıza
 Ulucak) دیارکر "ئەتاتورکی هەمی دەمان ریز ل ئاینی گرتیه
 و رازی نابن کەس ماییتکرنی د کاروبارین مە بین نافخویدا
 بکەت"، سەرۆکی پارتا کارئ ئەتەوهی (عەلی کوچ Ali
 Koç) گەلەک ب توندی بەرسقا گوتنن خومەینی دا و گوت:
 "مللەتی تورک هیزا هەندئ هەیه و دکاریت ئەو دەست و زمانین
 بەهین درێژکرن بۆ ئەتاتورکی بیری"، ئەف رەخنەیین ئیرانی
 تەشەککی نوی نەبوو بەلکو بەردەوام پشتی شورەشا ئیسلامی یا
 ئیرانی دژی تورکیا د رۆژەڤیدا بوون، حکومەتا تورکیا پیکول
 دکر پەیوەندیین خوه ل گەل ئیرانی ب پارێزیت و دیاردکر
 "ئەگەر ئیرانی شیوازئ حوکمرانیا تورکیا نەڤیت، تورکیا ژێ
 حوکمرانیا وئ پێش سەدی بیستی دبینیت و ل گەل ئەفی
 سەردەمی ناگونجیت" (سەلیم، 2017، 131-133)

ههرومسا ئيراني ژ ئۆپراسيونا تورکيا، ئيراني تورکيا تاونبار
 ذکر ب بهرزه مهنديين پترولي و راگه هاند: "مهرما تورکيا ژ
 فان هيرشين سهربازي ريکخوشکرنه بو داگيرکنا ژيديرين
 پترولي ل کهرکوکي " (غهفوري، 11، کانونا دووي
 2015، 49)، ههرومسا ئامازه ب وي چندي دبوو کو تورکيا
 پروگرامي دارشتي هميه بو دهست ب سرداگرنا ژيديرين
 پترولي ل کهرکوکي، ههرومسا ديارکربوو کو تورکيا حمز
 هميه کونترولي ل سهر پترولا عيراقی بکته ژبهرو پترول
 بابهتکي گرنگه، بملی سياستها سهرمي يا تورکيا دوزا کوردي
 يه و مئترسيال سهر تورکيا ئوه کورد سهر بهخويي ب
 دهستفيعين ل ههر وهلاتکي همييت يان ههر ناستهکي
 ئوتونومي د چارچووقی عيراقی دا دي بيته ئاگرخهشکر و
 بهررههيوونا بزاڤا کوردي ل تورکيا (نالس، 2013، 61)، ب
 ئهفي رمنگي پهيمهنديين ههردوو لايان بهرهف ئالوزي فه
 چوون، پشتي ئهقان رۆنکران تورکيا بريار دا ب ريکا ومزيرئ
 دهرفه يئ تورکيا ومحيد خهلهفئوغلوی پيکولا ئاساييکرنا
 پهيمنديان ل گهل ئيراني بکته (Cumhuriyet, 22266,23
 (Ağustos1986

ب مەرمما ناسايىكرنا كەشۈھەيائى ئالۋز ۋەزىرئ دەرڧە يئى توركييا ۋەمىھىد خەلفەئو غلۇى ل 26-30 تەبەخى سەرمەدانا ئيرائى كر، ل 27 ى تەبەخى خەلفەئو غلۇى ھەڧىدئىن ل گەل سەروڭ كومارئ ئيرائى عەلىي خامەئى ۋ سەروڭ ۋەزىرائى ئيرائى مېر حەسئىن مووسەي ئىنجام دا ۋ ۋەزىرئ دەرڧە يئى توركييا د ئەڧان ھەڧىدئىتەندا باس ل ئۆپەراسىيۇنا توركييا كر بوو ۋ گوت ئەڧ ئۆپەراسىيۇنە دژى پەكەئى ھاتىيە ئىنجام دان، ھەروەسا ۋەزىرئ توركييا جەخت ل سەر ھەلوئىستى توركييا د جەنگى عىراق-ئيراندا كر ۋ دوويات كر توركييا د ئەڧى شەرىدا ل سەر بئى لاينىا خوە دئ بەردەوام بېت ۋ گوت "ئەڧ ئۆپەراسىيۇنە

نیرانی بوو و نیرانی د هملوښتی خودا دژی تورکیا چمند
 ئهگهر هه‌بوون، نیران وهك دهمولته‌كا هه‌رمی هه‌ر رویدانه‌كا
 هه‌فسه‌نگیا هه‌رمی تېك بدمت كار تېكرن ل نیرانی ژى دكمت
 ب تاییمتی ژبهر بارودوخى شمېرئ عیراق-نیرانی، نیرانی
 دیاركر ئەف ئوپراسیونه نه د بهرژموندیا نیرانی دایه
 (Cumhuriyet, 22266,23 Ağustos1986)، هه‌روسا
 ئەف ئوپراسیونه بۆ دهمه‌رین كوردی بوو و نیران پشته‌فانیا
 كوردان دكمت و ئەفه‌ژی ژبهر بارودوخى شمېر ل گهل
 عیراقی یا گرنك بوو، ژلایه‌كی دیفه‌ ممترسیا حكومه‌تا نیرانی
 ئه‌وبوو، د ئەفی ماوه‌ییدا نیرانی هاریكاریا بزا‌فا كوردی ل
 عیراقی دكر و د هه‌مان دهمدا رېكخراومكا ئوپۆزسیونا نیرانی
 بنافئ (رېكخراوا موجه‌دیین خه‌لق) هه‌بوو و گه‌له‌ك ئه‌ندامین
 فئ رېكخراوئ ل تورکیا بوون و ئەفی نیگه‌رانى بۆ نیرانی
 په‌یداكریوو، ل سالا 1986 ئ فئ رېكخراوا موجه‌دیین خه‌لق
 راگه‌هاند كو ئه‌و رېكخراوا (جیه‌ادا ئیسلامی) ئه‌وین هیرشی
 نوښه‌راتیین تورکیا ل دهرقه‌ كرین ژلایئ سه‌روك كومارئ
 نیرانی عملى خامنه‌یى (1981- 1989) فه‌ پشته‌فانی لئ
 ده‌یته‌كرن، ئەفی دمنگوباسی دمنگه‌مدان د میدیایا توركیدا
 په‌یداكریوو و روژنامه‌یین توركى دیاركریوون "خامنه‌یى ژ
 لایه‌كی فه‌ده‌ستئ هه‌قالینیئ بۆ تورکیا دریژ دكمت و خه‌نجه‌ره‌ك
 د ده‌ستئ دپتر دایه‌ دا كو ل پشنا نیرانی بدمت"
 (Özdemir,2020,67)، سه‌بارمات نیرانی هه‌بوونا (رېكخراوا
 موجه‌دیین خه‌لق) و هاریكاریا تورکیا بابه‌ته‌كئ زۆر گرنك
 بوو وه‌ك هاریكاریا نیرانی بۆ كوردان بابه‌ته‌كئ هه‌ستیار بوو،
 هه‌روسا تورکیا نیران ب پشته‌فانیا گروپین ئیسلامی ل تورکیا
 تاوانباردكر ب وئ چهندئ كو نیران پېكولا گه‌هاندنا شورشا
 ئیسلامی بۆ تورکیا ب رېكا نیرانین ل تورکیا ناكجی دكمت،
 هه‌رچهنده‌ هه‌ردوو دهمولتان ل 28 چریا دووئ 1984 ئ د
 رېكه‌ه‌فنه‌كه‌یدا سوز دابوون كو هه‌ردوو ده‌ولمت رېكئ ب چ
 لایه‌نین ئوپۆزسیون نه‌دن به‌لئ بارودوخى شمېرئ عیراق-
 نیرانی و هه‌فسه‌نگیا شمېرئ ئەف رېكه‌ه‌فنه‌ بجه‌ نه‌هات
 (Kekevi,1,2016,38)

ئەفئى ئۆپەراسىيۆنى كار بە دەستىن ئىرانى بېزار كر بوون، پەيشارى و مزارتا دەرڤە يا ئىرانى ھېرشا تورکيا بۆ دەرڤەين کوردستانا عىراقى ئىدانهکر و نىگەرانيا خوه ديارکر کو پىدقيه ب زوئيرين دم تورکيا ھېرشين ب به ھانميا دويچوونا پەکمكى ل کوردستانا عىراقى رابگريت و ئەفە مائيتکرنه د ناڤخويا عىراقيدا، ئاماژە ب ئەوى چەندى دابو کو نابيت تورکيا لاوازا رژيما عىراقى ب دەليقه بېنينيت و دەستدریژيى بکەته سەر ناخا عىراقى، ھەر ل سەر ئەفئى بابەتى مورشدئ مەزنى شورمشا ئىسلامى يا ئىرانى ئايەتوللا خومەينى (1979- 1989) ل 25 تەباخا 1986 رژيما تورکيا ئىدانهکر و رمخەينى دژوار ل کەسايەتيا ئەتاتورکى کرن و لىدونائين ريسواکرى ھەمبەر ئەتاتورکى دياکرن و گوت: "تورکيا ل جەئى فەرمائين پيغەمبەر (س.خ) پەرستنا فەرمائين ئەتاتورکى دکەت، ئەتاتورکى فەرمائين پيغەمبەر (س.خ) ژناقېرينه و ب نەيارى ئىسلامى دزانين" و رژيما تورکيا ب رژيمەکانە رموال قەلمەدا، تورکيا ھەمبەر ئەفئى رمخەينى يا بئى دەنگ و بئى ھەلويس تەبوو ھەروەکى د بەياننامەيا و مەزەتا دەرڤە يا تورکيا دا ھاتى "کومارا تورکيا و گەلى وئ د ناخدا بنەما و پرمەسپين ئەتاتورکى د پەژرېنيت و يا رژدە ل سەر بەردەواميى ل سەر و شانازيى پئى دکەت"، جېگريئ سەرۆکى يارتا (ئاناب) يا

ئۆپهراسیۆنی ل سهر بزاڤا کوردی هه‌بوو چونکی ده‌قهر و کوردین کوردستانا عیراقی بپوون ئارمانجا ئۆپهراسیۆنی ب تایبه‌تی ده‌قهرین پارتی دیموکراتی کوردستان، له‌مورا پارتیی کاره‌مدان هه‌مبهر قی ئۆپهراسیۆنی هه‌بوو، ژ لایه‌کی دیقه‌ ئه‌فی چهندی ده‌لیقی دابوو تورکیا سه‌رومیا ئاڤا عیراقی به‌یته‌ تیکدان بۆ به‌ج ئینانا وی کار عیراقی نه‌شیایی ئه‌نجام بده‌ت ئه‌وژی پشی عیراق د هیزشین خوه‌دا هه‌مبهر پشمرگه‌یین پارتی توشی شه‌کسته‌تی بووی، پشی ئۆپهراسیۆنی پارتی دیموکراتی کوردستان راگه‌هاند ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی زیان ب خه‌لکی سفیل و مال و سامانی خه‌لکی گه‌هاندیه (نێروه‌یی، 2019، 400)

به‌ره‌می جود (5) ل 17 ته‌باخی 1986 ئ د راگه‌هاندنه‌کیدا ئۆپهراسیۆنا تورکیا بۆ کوردستان ب توندی تاوانبار کربوو و دیارکربوو تورکیا ب به‌هانه‌یا هیزشا په‌که‌کی ل سهر هیزین تورکی ئه‌ف هیزشه‌ ئه‌نجام دایه‌، هه‌روه‌سا ئاژه‌ ب وی چهندی دابوو کو تورک ب ره‌زاهه‌ندیا حکومه‌تا عیراقی ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ ئه‌نجام دایه‌ و هه‌ردوو حکومه‌تین شوفینی و بزاقین دژی مله‌ته‌تی کورد تاوانبار کربوو و داخوژاکربوو نه‌ته‌مه‌یین ئیکگرتی و ریکخراوین دی بین نافده‌وله‌تی قی سیاسه‌تا تورکیا و عیراقی تاوانبار بکه‌ن و ریکی نه‌ده‌ ئه‌ف چنده‌ دووباره‌ ببیت (پیشه‌نگ، 12، ئاب 1986)

پشی لایه‌نین کوردی ب شه‌ویه‌کی توند نه‌رازیبوونا خوه‌ هه‌مبهر ئۆپهراسیۆنا تورکیا دیارکربوو و ئه‌ف چنده‌ ل میدیا یا تورکیا دا هاتبوو دیارکرن، د رۆژنامه‌یا میلیه‌ت دا هاتبوو بارزانی دایه‌ دیارکرن کو پشمرگه‌ ئیکگرتی بن و به‌ره‌لاق نه‌بن و ئاژه‌ ب په‌یوه‌ندیین کوردان ل گه‌ل تورکیا دا بوو کو چ کیشه‌ ل گه‌ل تورکیا نه‌بوون، به‌لی بارزانی زه‌ره‌مه‌ند بوون و نه‌گه‌ر ئه‌ف چنده‌ به‌رده‌وام بیت ئیدی بی ده‌نگ نامین (Milliyet, 13928, 20 Augustos 1986)

حکومه‌تا تورکیا نه‌ ب تنی ب ریکا ئۆپهراسیۆنی ئارمانجا ب دووماهیک ئینانا په‌یوه‌ندیا نافه‌را پارتی و په‌که‌کی دا بوو به‌لکو ب ریکا سه‌روکاتیا ئه‌رکانی تورکیا فشار ل سهر بارزانی کربوو و پیکولا ب دووماهیک ئینانا قی ریککه‌فتن و په‌یوه‌ندی کربوون و هوشداری دابوون ب بروسکه‌یان کو نه‌گه‌ر ئه‌ف ریککه‌فته‌ به‌رده‌وام بیت دی حکومه‌تا تورکیا به‌رده‌وام بیت ل سهر ئۆپهراسیۆنین سه‌ربازی، ل ئابا 1986 ئ سه‌روک ئه‌رکانی تورکیا ب ریکا ماجد به‌گی چلی و عوسمان زیدان ئاغا سه‌روکی عه‌شیره‌تا پنیانشی ریفه‌برئ شارموانیا گه‌فه‌ری بروسکه‌ گه‌هاندبوون لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان و هاتبوو ئاراسته‌کرن بۆ مه‌سه‌وود بارزانی و تیدا دیارکربوو کو ژ فی ده‌می پیه‌ هه‌ر جوهره‌ ده‌ستدریژه‌ک ژ لای پارتیی قه‌یان هاریکاریه‌ک بۆ په‌که‌کی به‌یته‌کرن ژ لای نافخو و ده‌ره‌ دی ژ لای تورکیا قه‌ به‌رسف هیه‌ دان و دی ب هیز هیزشی باره‌گاین پارتیی هیه‌ کرن و لایه‌نگرین پارتیی کوژن، هه‌روه‌سا دیارکربوون په‌که‌که‌ ب هاریکاریا بارزانیان د ناف تورکیا دا چالاکیان دکه‌ن له‌مورا ئه‌نجومه‌نا ئاسایشا نه‌شتمانی یا تورکی بریار دایه‌ ئیدی ئاسانکاریان بۆ پارتیی ل سهر سنووران نه‌که‌ن (بارزانی، 1، 2021، 509)

هه‌روه‌سا نامه‌یه‌کا دی یا سه‌روک ئه‌رکانی تورکیا ب ریکا عوسمان زیدانی بۆ مه‌سه‌وود بارزانی هاتبوو هه‌نارتن، عوسمان زیدانی ل 23 ی ته‌باخی 1986 ئ نامه‌ گه‌هاندبوو و باس ل

سه‌زادانا له‌وان ریکگرایه‌ ئه‌وین هاتینه‌ دناڤ تورکیا و خه‌لکی سفیل و سه‌رباز کوشتین ئه‌ف بزاقه‌ نه‌ دژی خه‌لکی سفیل یی کوردین عیراقی بوویه‌، پیده‌یه‌ تورکیا بی ده‌نگ نه‌مینیت هه‌مبهر ریکگران و ئه‌فه‌ به‌ره‌فاتیکنه‌ ژ خوه‌"، و پیکول کربوو گومانین ئیرانی ده‌رباره‌ی هاریکاریا تورکیا بۆ عیراقی لاده‌ت و دیارکرن ئه‌ف هه‌زه‌ بی بنیاته‌ و نه‌قه‌ره‌ ل سهر هه‌لوسته‌ی خوه‌ بی بی لایه‌ن دی به‌رده‌وام بیت، د به‌رامبه‌ر دا ئیرانی دیارکرن که‌س دژی ئۆپهراسیۆنا تورکیا له‌وا دژی په‌که‌کی نینه‌، وه‌زیر ده‌ره‌ بی ئیرانی ژ خه‌له‌فه‌وغلوی داخوژاکرن ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ نه‌هینه‌ دووباره‌کرن (Milliyet, 13936, 28 Augustos 1986)، هه‌روه‌سا ئیرانی بۆ خه‌له‌فه‌وغلوی دیارکرن پیده‌یه‌ تورکیا بۆ چاره‌سه‌ریا ئاریشه‌یین خوه‌ بین نافخویی ریکین سیاسی بکاربینیت نه‌ بین له‌شه‌ری و دیارکرن ب دیتنا ئیرانی عیراق پتر مفای ژ ئه‌شان ئۆپهراسیۆنان دبینیت ژ مه‌رما تورکیا پی هه‌می د به‌رامبه‌ر دا خه‌له‌فه‌وغلوی گوته‌: "مه‌ به‌ره‌مه‌ندیین ل که‌رکوکی هه‌ین، ئه‌م ژ نیزیکی دویچه‌وونی ل سهر هیزشین ئیرانی بۆ سهر که‌رکوکی دکه‌ین و ل نیزیکی دی مه‌ هه‌لوسته‌ی خوه‌ هه‌بیت"، هه‌روه‌سا دووپاتی ل سهر په‌یوه‌ندیین ئابووری دنافه‌را تورکیا و ئیرانیدا هاتنه‌کرن و پشینیار دایه‌ تورکیا کو د په‌یوه‌ندیا خوه‌دا ل گه‌ل عیراقی هه‌می ده‌مان یا هوشیار و به‌ره‌ف بیت (سه‌لیم، 2017، 136)

هه‌لبه‌ت ئه‌ف هه‌لوسته‌ی ئیرانی ته‌سته‌کی سه‌روستی یه‌ کو ئیران هه‌لوسته‌ی هه‌مبهر هیزشا تورکیا کوردستانا عیراقی وه‌رگرت؛ چونکی ئیران ل ئه‌وی ده‌می هه‌فه‌یه‌مان ل گه‌ل کوردین کوردستانا عیراقی هه‌بوو، و ئه‌فه‌ پشه‌فانییه‌ بۆ بزاقا کوردی ل عیراقی، له‌مورا مه‌سه‌وود بارزانی بروسکه‌یین سوپاسیی ئاراسته‌ی سه‌روک کوماری ئیرانی عه‌لی خامنه‌ی و سه‌روکی ئه‌نجومه‌تا شورایا ئیسلامی یا ئیرانی عه‌لی نه‌که‌بهر هاشمی ره‌فه‌سهنجانی (1980-1989) و وه‌زیری ده‌ره‌ بی ئیرانی عه‌لی نه‌که‌بهری ویلایه‌تی (1981-1997) و سه‌روک وه‌زیرانی ئیرانی میر حسین مه‌وسه‌وی (1981-1989) ژ به‌ر هه‌لوسته‌ی له‌وان ژ ئۆپهراسیۆنا ئه‌سمانی یا تورکیا و مه‌ترسیا ل سهر مله‌ته‌تی کورد و به‌زاندنا سه‌روه‌ری و ئه‌سمان و زه‌مین کوردستان کربوو و گوته‌: "ئه‌و دوژمنکاری و هه‌ره‌شه‌یا تورکیا ئه‌نجام دای چ به‌هانه‌یه‌ک بۆ نینه‌ ژ به‌ی به‌هانه‌یا نه‌ ره‌وا بۆ هاریکاری و پشه‌فانیا رژیما فاشی ل به‌غدا، پشی سه‌روکدین به‌غدا نه‌شیای ب رۆلی خوه‌ رابن و ئه‌رکی خوه‌ به‌ج به‌ین" (نێروه‌یی، 2019، 400)

4.3. هه‌لوسته‌ی کوردین نافخو و ده‌ره‌ ژ ئۆپهراسیۆنی:

سه‌باره‌ت ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی لایه‌نین کوردی بین سه‌ره‌کی هه‌ردوو سه‌روکین کوردستانا عیراقی مه‌سه‌وود بارزانی و جه‌لال تاله‌بانی نه‌رازیبوونا خوه‌ هه‌مبهر ئه‌فی ئۆپهراسیۆنی دیارکرن و عیراق تاوانبارکرن کو تورکیا ب ریکا ریککه‌فتنه‌ما ل گه‌ل عیراقی ئه‌ف ئۆپهراسیۆنه‌ بۆ سهر کوردستان ئه‌نجام دایه‌ (ره‌زگاری ده‌نگی یه‌کیته‌ی شه‌ره‌شگیرانی کوردستان، 12، ئاب 1986)، و حکومه‌تا به‌غدا تاوانبار کر کو ریک ب هیزین تورکیا دایه‌ بۆ هاتنا فره‌که‌یین تورکیا بۆ ناف ئاڤا کوردستان، د ئه‌نجامدا چ زیان ب گیانی خه‌لکی نه‌ که‌فته‌یه‌، به‌لی راگه‌هاندبوو دی پشمرگه‌یین کوردان به‌رده‌وام بن دژی رژیما به‌غدا یا دکتاتور و رژیما تورکیا یا فاشی (آخبار کردستان، 147، اب 1986)، هه‌لبه‌ت کارتیکنه‌ ئه‌فی

سنوړی تورکیا ب نافي (Muhammed) ب پلېا
سهرهنگ هاتوو دهف ئهوان و ب گرنگی باس ل رهوشا
سنوړی و بارودوخې دهفمړی کربوون و هردوو لایهنان
ئامدهیا خو بې بهیزوونا پمپوهندین دنافبره ئهوان دا دوو پات
کربوون (بارزانی ۱، ۲۰۲۱، ۵۱۲)

هەروەسا بۆ دووپاتکرنا هەلویستی خوه هەمبەر تورکیا ل چریا
دووی 1986ئ درادیوا دهنگی کوردستان دیارکر ئارمانجا مه
نه دامهرزاندنا دهولتهکا جودایه ئارمانجا مه دامهرزاندنا
ئیکههتیهکا دیموکراته و دیارکربوو کو نه ب تنی بۆ مللهتی کورد
خهباتی دکهن بهلکو خباتا ئهوان بۆ مللهتی عهرهب ژ یه
ئهوین ل ژیر حوکمی سهدام حسینی دژین و بزاقا کوردی نه
دژیتهی و سهرهلدانهکه ومک رژێما بهعس ددهته دیارکرن و
ئارمانجا کوردان ئهوه خهباتی بکن بۆ دامهرزاندنا ئیکهتیهکا
ههفیشک کورد و عهرهب برایمهتی تیدا بژین و ئەف ئیکهتیا یا
فیدرال دی گههیته سهربهخویی راستهقیینه و ئەف چهنده میدیا یا
تورکیدا هاتبوو دیارکرن (Cumhuriyet, 22342,7)
(Kasım 1986)

ژ لایه‌کی دیڤه نیکه‌تی نشتیمانی کوردستان ل ژیر نافونیشانی "نیکه‌قتنا فاشییان" ههلوپستی خوه هه‌مبەر ئۆپهراسیونا تورکیا دیارکر و نیدانه‌یی ماییتکرنا تورکیا کر، نیکه‌تیی ئاماژه ب وی چهندئ کر کو تورکیا هاتیه دناق سنوورئ کوردستانی دا و هیزشی گوندین کوردستانی بین کوردنشین کرینه و ئه‌گهرئ فی ده‌ستدریژی عیراق دیارکره، ئه‌واریک به‌یژین بیانی دای ماییتکرئ د چارمنقیسی عیراقیدا بکمت و توندی کریارین تورکیا نیدانه‌کر، و دیارکر بوو: "بۆ ماومیی شه‌ش سالانه رژیما عیراقی ب توممنا (ماییتکرنا ئیرانی د کاروبارین عیراقی بین نافخویی دا) شه‌ری دژی ئیرانی دکمت به‌لی د هه‌مان دمدا عیراق هه‌فکاری ل گهل ده‌سته‌ه‌لاتدارین تورک دکمت بۆ ماییتکرنا تورکیا ب شیومه‌کی کارا ل کوردستانا عیراقی سه‌ره‌رای هندئ عیراق یا ناگه‌ه‌داره ژ حه‌زا تورکیا و سیاسه‌تا تورانی یا که‌فن ل سه‌ر بده‌سقه‌ئینانا ویلایه‌تا مووسل ئانکو کوردستانا عیراقی یا نوکه و زیده‌کرنا وئ ل سه‌ر ده‌وله‌تا خوه یا فاشی، ئه‌ف ئۆپهراسیونه راما نا نه‌ه‌یلانا سه‌روه‌ری و سه‌ره‌خوییا عیراقی به‌ل سه‌ر ئاستی جیهانی، عیراق و تورکیا ب شیومه‌کی هه‌فشک فشاری ل سه‌ر کوردستانی دکمن، به‌لی ملله‌تی کورد و ئۆپوزسیونا عیراقی دئ به‌ره‌نگاریا فان هیزشین فاشی و دکتاتور ل ده‌قه‌ری کمن بۆ بده‌سقه‌ئینانا دیموکراتیی بۆ ملله‌تی عیراقی و نازادی بۆ مافی چارمنقیس بۆ ملله‌تی کورد" (الشراة، 8، اب 1986)

هەروەسا ل ئالمانيا قوتابی و پەنابەرین کورد وەک نوینەرین
سەدان کوردین ل ئالمانيا ل ھەندەک باژیرین وی وەلاتی
خوێشاندان ل بارەگایین ھەندەک ریکخراو و پارتان بۆ پیشاندانا
تورمیی و بیزاریا خوە ھەمبەر دەستدریژیا تورکیا بۆ سەر
گوندین کوردستانی کریبون و د رادیویا (کولن) یا ئالمانیدا
ھاتبوو د قان خوێشانداندا کوردان بەیانەک بە لاڤکرېبون کو
حکومتا تورکیا کومکوژی ھەمبەر کوردان جیبەجی دکت،
هەروەسا د میدیا یا قوبرسی دا باس ل قی ئوپەراسیونا تورکیا
ھاتبووکر و داخواز ژ ریکخراوین مافی مروفی ل ئەوروپا
کریبون نوینەرین خوە رەوانە ی کوردستانی بکەن ھەتا کو ب
چاڤین خوە ئەجمامی ھیرشا تورکیا یا ئەسمانی ببینن؛ چونکی
راگەھاندنا تورکیا ئەنجامین رویدانی دویر ژ راستیی دابوون

وئ چەندئ كړېوو كو ناييت بارزاني و پېشمەرگه هاريكاري
پهكهئ بكهن و تېدا هاتوو: " ناييت ب چ رهنگان تو يان ب
ريكا پېشمەرگه يان هاريكاري پهكهئ بكهئ، هر چالاكيهكا
دژى مه يان ههفه ولايتين مه ل ناخفؤ يان دهرقهئ توركيه بهيت
كرن دئ توركيه تولا وئ ژ وه فهكمت، ئهگس تو يان پارتا ته
هاريكاري ژ دمولهتهكئ وهرگرن و ب فئ هاريكاري چالاكيئ
دژى مه بكهن، پشنى فئ بريارئ حكومهتا مه ناگههداريا وه
ناكمت و دئ ته و پېشمەرگه يان و مللهئ ته ژناف بهت،
هرومسا حكومهتا مه گوهداريا ژ وهلاتان ناكمت و هر
تشتهكئ پېدقئ بيت دژى وه دئ نهنجام دمت و دهست ژ چ نشتى
بهرنا دمت"، ئهف نامه رژدبونو توركيه دياركربوو و بؤ پارتئ
دياربوو رېكهفن و پهمونديا پارتئ-پهكهئ زبان گههاندېنه
پارتئ و ئهفه بوويه ئهگسئ ئالوزبونو پهمونديا د نافبر
پارتئ و پهكهئ دا، لهورا ئيكسر پشنى بروسكهيا توركيه،
مهسعوود بارزاني ل 24 ى تباهئ 1986 ئ ب ريكالقا ئيك
بهرسقا بروسكهيا سهرؤك ئهركائى توركيه دا و تېدا دياركر بوو
كو پارتئ چ پهموندى ب ئهوان چالاكئين د ناف توركيه دا و
دژى بهرژمونديا توركيه دهينه كرن نينه و خباتا پارتئ و
پېشمەرگه يان دژى حكومهتا عيراقئ يه بؤ ب دهستقهئنانا مافين
رهوا بين كوردان د چارچووقئ عيراقيدا و گهلئ توركيه ژ
كيشهين ناخقوي بهرپرسه، هرومسا بارزاني ئاماره ب وئ
چەندئ دابوو كو هاريكاري چ لايهنان نهكرينه ل ناخفؤ و
دهرقهئ توركيه و چ بكههين دوژمنين توركيه دناف كوردستانئ
دا نينه بهلكو ئهفه ب تنى بههانه بوو و گوت "ئهم بهرپرسايهتيا
چ لايهنان وهرناگرين و ههمى ئهو دهنگوباسين د ناگههداركرنا
وهدا هاتين رهد دكهن و چ بنه مايهكئ راست بؤ نينه"، ب
شيوهمكئ گشتئ مهسعوود بارزاني و كورد دژى هر
دهستتئوهر دانهكا بياني بوويه د ناف ئاخا كوردستانا عيراقئ دا
لهورا د بهرسقا خوهدا بؤ توركيه دياركر كو دهستتئوهر دانا
توركيه و توپيار انكرنا بكههين پارتئ ب فروكههين جهنگئ بين
توركيه كارمكئ دوژمنكارانه يا ئاشكهاره دژى بزاكوردئ و
سهرورميا ئاخا عيراقئ، هرومسا دياركربوو بهرگرئ كرن ژ
مافين رهوا بين مللهئ كورد مافين سروشتنه و دئ ب ههمى
شيوهمان ل سهر بهرگرئ ژ سهرورميا نشتيمان و مللهئ كورد
و سهرورميا نشتيماني د چارچووقئ ئاخا عيراقئ دا بهردوام
بن و دژى هر دهستدريژهكا بياني راوهستن (بارزاني، 1،

پشتی قی بمرسقی تورکیا داخوآزا ههڤدیتئی ل گهل پارتئی کرېو و پارتئی ژې پهسهند کرېو، ل روژا 28 ئیلولې 1986 مهسعوود بارزانی سهرمانا گوندئ دزگه ل دهقرا نئروهمی ژووری کر و ئهممه بهگ ل گهل دوو بهرپرستین دی هاتبون و خوه وهک هنارتئی تورکیا دابون نیاسین، کومبون دناقبهرا مهسعود بارزانی و هنارتیین تورکیا هاته سازکرن و د کومبونئدا ب وردی باس ل بارودوخئ دهقرا و کئشهیین سنووری و پهیوهندیین د ناقهرا همدوو لایان دا کرن و همدوو لایهان گرنکی یا پهیومندیا دناقبهرا کوردان و تورکیا دا دووپات کرن و مهسعوود بارزانی جهخت ل وئ چهندئ بو تورکیا کرېو کو ب چ شیومیان کورد مهترسی و ههرشه نینه بو سهر تورکیا و شیرمنا ئهوان بو پهکهکئ ئهوه کو د سنوورئ ئهوان دا چالاکیین سهریازی نهکمن، ههرومسا پشتی ئهقی چهندئ ل روژا 20 کانوونا ئیکئ 1986 ئ (عریف یاسین) ی راگههاندبوو ل سهر داخوآزیا بهرپرست گشتی یی خالین

بۆ بهرژموهندین هەردوو وەلاتان یێن هەڤێشک دژی بزافا کوردی، ئەف ئۆپەراسیۆنە ژلایی تورکیافە ژبلی هەبوونا کریارین پەکەکی ل سەر سنوورین تورکیا-کوردستانا عیراقی، ماییتیکرنا سەربازی یا تورکیا پشکەکا گرنگە ژ سیاسەتا تورکیا هەمبەر کوردستانا عیراقی ب مەرەما رێگری کرن ل پەیداوونا هەر ئاستەکی سیاسی یێ کوردان، ژلایەکی دێقە فاکتەرئ شەری عیراق -ئێرانی و پشەقانی و هاریکاریا ئێرانی بۆ کوردان هیزا کوردان زیدەتر کربوو هەتا وی ئاستی بزافین کوردان ب هاریکاریا ئێرانی ببوون مەترسی ل سەر بهرژموهندین ئابووری نەخاسەمە هێلا پترۆلی (کەرکۆ-یومورتالک) و سیاسی گرنگیا کەرکۆک و کوردستانا عیراقی بۆ تورکیا، دیسان کۆنترۆلا قی دەقەرئ ژلایی ئێرانی قە تورکیا نیگەرەن کربوو، بەلێ ژلایی عیراقیە عیراق د بارودوخی شەری ل گەل ئێرانیداو و کۆنترۆلا کوردستانا عیراقی ب زحمەت کەفتبوو و کوردان شیاوو قی بارودوخی رژیما بەغدا ب دەلیقە ببین و هیزین خوە بەرفەرە بکەن لەمۆرا ب ریکا قی ئۆپەراسیۆنی عیراق د نیازا لاوازکرن کورداندابوو، خالا دیتەر ئەوا کۆ عیراق نەچاردکر ب هەمی ماییتیکرین تورکیا رازی ببیت هەناردەکرنا پترۆلی ب ریکا تورکیا و هاتنا داهاوەکی باش بۆ پیدقین شەری عیراق-ئێرانی بوو، ب قی رەنگی بهرژموهندین هەردوو وەلاتان گەهشتە ئیک.

ل تورکیا ئەف ئۆپەراسیۆنی دەنگفەدان هەبوو و پارتین تورکیا باس ل قی ئۆپەراسیۆنی کربوون و دەم و شیوازی ئەوی هەلسەنگاندبوون و رەخنە ل حکومەتی گرتبوون کۆ بیی فەرمان ژ پەرلەمانی دەرکەڤیت هاتیە ئەنجامدان لەمۆرا د ئەنجامدا ئەقان ئۆپەراسیۆنان شیوازمکی فەرمی ب خوەڤەدیت و فەرمانەک ژ لای ئەنجومەنی تورکیافە هاتە پەسەندکرن بۆ کریارین تورکیا یێن داهاوو، دیسان ئەف ئۆپەراسیۆنی کارفەدان ل دەف کوردان پەیداکربوو ب تایبەتی پارتی دیموکراتی کوردستان؛ چونکی ل دەقەرئ پارتی دیموکراتی کوردستان ل دەقەرئ بەدینان هاتبوو ئەنجام و تورکیا ب فەرمی پەکەکە وەک ئەگەرئ سەرەکی دابوو دیارکرن بەلێ د راستیدا ئەگەرئ سەرەکی پەیدەندی و هەڤکاریا دناڤهرا پارتی و پەکەکی دابوو و تورکیا دقیا ب قی ئۆپەراسیۆنی وەکو هوشداریهکی بەدەتە پارتی کۆ ریکێ ب پەکەکە نەدەن و هاریکاریا ئەوان نەکەن، واتە تورکیا د دویچوونا خوە یا نیزیکیا بۆ بزافا کوردی داخاودکر کۆنترۆلی یان هەر چ نەبیت سنووران بۆ بزافا کوردی ب دانیت. و بەلگە ل سەر ئەف چەندئ هەتا ئەو پارتین چەپ یێن رەخنە ل شیوازی ئۆپەراسیۆنا تورکیا گرتین بلی ل گەل وی چەندئ دیارکربوون پیدقێ ریک ل بزافین پەکەکی بەیتە گرتن

5. پاشبەند، نەخشە

نەخشەیی گوندین قەزا زاخو - دەقەرئ سنوورئ کوردستانا عیراقی

دیارکرن و میدیایا جیهانی ئەف ئەنجامە ژ راگەهاندنا تورکی وەرگرتبوون، هەروەسا ل فەرەنسا نیزیکی (50) پەنابەری کورد خوە پیشاندان ل 18 ی تەباخی 1986 ل بارەگایی پارتا سوسیالیستا فەرەنسی کرن و نەرازیبوونا خوە هەمبەر هێرشا تورکیا دەربرین، لەمۆرا پارتا ناڤیری ئۆپەراسیۆنا تورکیا بۆ سەر کوردستانێ ئیدانەکر و داخاوا چارەسەرکنا دۆزا کوردی ب شیوەیی دیموکراتی کر (اخبار کردستان، 147، اب 1986)، بەرامبەر ئەف چەندئ تورکیا پەیدەندی ب نوینەرانیین خوە ل ئەوروپا کرن ژ بۆ پاراستنا بهرژموهندین تورکیا و بەرەڤێن خوە پاراستنی ل بالیوزخانەیی تورکیا ل ئەوروپا زیدەتر لئ کربوو (Cumhuriyet, 22263, 20 Ağustos 1986)

د رادیویا (بی بی سی BBC) ی دا دەنگوباسی ئۆپەراسیۆنا تورکیا هاتبوو دیارکرن، تیدا وەسا هاتبوو راگەهاندن کۆ ئەف ئۆپەراسیۆنە د بهرژموهندیا عیراقی دایە و هەردوو دەولەت عیراق و تورکیا شەری دژی کوردان دکن و ژبەر ئەف چەندئ عیراقی نەرازیبوون دژی قی ئۆپەراسیۆنی دیارنەکرە، هەروەسا ئازانسا ئەمریکی یا (AP) و ئازانسا فەرەنسی یا (AFP) دەنگوباسین قی ئۆپەراسیۆنی دیارکربوون و ژیدەرئ قان راگەهاندن پیرانیا جاران ژ میدیایا تورکی بویە لەمۆرا دەنگوباس ل دویف راگەهاندنا فەرمی یا تورکیا دیارکربوون (Cumhuriyet, 22262, 16 Ağustos 1986)

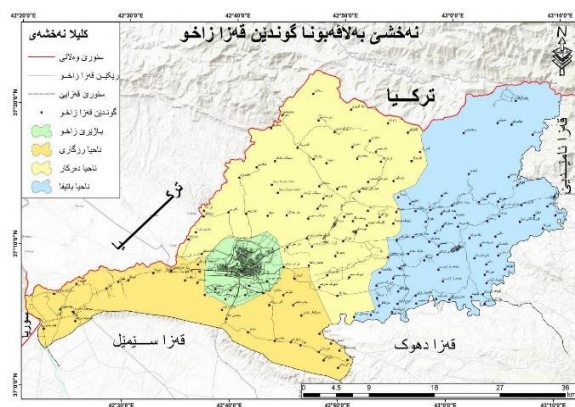
سەبارەت ئەف ئۆپەراسیۆنی دیاردبیت سیاسەتا تورکیا د ئەف ماوەیی هەستیاردا جەخت ل سەر چەند رویدان و بابەتین سەرەکی دکر، ئیک ژ گرنگترین رویدانان شەری عیراق-ئێرانی و کارتیکرنا ئەف شەری ل سەر هەڤسەنگیا سیاسی یا دەقەرئ و کاریگەریا ل سەر بهرژموهندین تورکیا یێن ئابووری ب تایبەتی بهرژموهندین پترۆلی بوو، خالا دیتەر یا گرنگ د ئەف سیاسەتیدا بارودوخی شەری ناڤیری ئەوا بویە ئەگەرئ لاوازی کۆنترۆلا حکومەتا عیراقی ل سەر کوردستانا عیراقی و دەقەرئ سنووری و بەرفەرەبوون و بهیز بوونا بزافین کوردان ل کوردستانا عیراقی و کریارین پەکەکی ل تورکیا و هاتنۆچوونا ئەوان ل دەقەرئ سنووری یێن تورکیا، خالا دی یا گرنگ بابەتی ئێرانی و ماییتیکرن و هەڤکاریا ئەوی ل گەل کوردین کوردستانا عیراقی ببو مەترسی ل سەر بهرژموهندین تورکی و ل سەر ئیکپارچەیی و ئاسایشا تورکیا و ئەف چەندئ نە ئارامی ل دەف تورکیا پەیداکربوو لەمۆرا تورکیا رابوو ب ئەنجامدانا ماییتیکرنا سەربازی یا ئەسمانی ب مەرەما لیدانا کەمپین پەکەکی و دانا هوشداریهکی بۆ بزافا کوردی، د ئەنجامی ئەف ئۆپەراسیۆنیدا سەرەرای هەبوونا بوچوونین جودا دناق مەیدانا سیاسی یا تورکیادا، بەلێ ژبەرکۆ بابەت ب کوردانقە پەیدەندیدار بوو لەمۆرا پیرانیا بوچوونان ل سەر وی چەندئ کۆک بوون کۆ ئۆپەراسیۆن بەیتە کرن، بەلێ ب ئاگەهداریا ئەنجومەنی تورکیا بیت واتە ئەگەر بابەت کورد بیت دەستەلەتدار و ئۆپۆزسیۆن د گەهە ئیک ئەنجامان.

4. ئەنجام

پشتی ئەنجامدانا قەکۆلینی دیاربوویە ئۆپەراسیۆن و هێرشا ئەسمانی یا تورکیا ب هایداری و ریکەڤتتا ل گەل عیراقی دژی بزافا کوردی پشتی عیراقی نەشیایی کۆنترۆلی ل سە ر کوردستانا عیراقی بکەت هاتیە ئەنجام دان، ئەفەزی دزقريت

و پاسهوانین ب حمزا خوه پشکداربووین، بنیره:
(Önder,2015, 52)

(4) سمرۆكی لیبیا موعومەر قهزافی باس ل ئهوی چهندی کریه کوردستان هاتیبه دابهشکر و پشتهقانی مافی چارمهقیسی کوردان دکمت و ژلایی نایدولوجی قه قهزافی پشتهقانی بزا قا کوردی ل عیرائی و سمر بهخوییا کوردستانی کریه ول سالا 1981 ئ قهزافی د هندمک رۆنکران دا ئهف هزوبیره بهلا فکریون (الشراره، 1، 1981)، ب تایبعتی پهیمه ندین سمرۆکی لیبیا ل گهل پارتی دیموکراتی کوردستان د ناستهکی باش دابوون و ل سالا 1982 ی بو نیکم جار ئیدریس بارزانی سمره دانا لیبیا کربو، پستی قی چهندی ل سالا 1984 ئ ل سمر بانگه پشتهنامیهکی ژلایی بالیوزخانیه لیبیا بو نیکم جار مسعود بارزانی و کومبون ل گهل بهرپر سین لیبیا کربو و تیدا باس ل بارودوخ گشتی بی دهقهری و بزا قا مللهتی کورد هاتبوون کرن و د نهجای کومبون دا بریار دابوون نوینرایهتیا پارتی ل وهلاتی لیبیا بهینه قهکر و بو مامیهکی نازاد بهرواری ومک نوینری پارتی ل وی وهلاتی بو، هرومسا ل 10 چریا نیکی 1985 ئ شاندمک ژ وهلاتی لیبیا سمره دانا لقا نیک و مهکتبا سیاسی یا پارتی دیموکراتی کوردستان کربو و ههقیتن دناقیهرا پارتی و شاندی ناقریدا پیدابوون، بهی دقان سمره دانا دا ژلایی ماددی و دارایی قه چ دهستکفت نهبوون بتی باس ل پهیمه ندین هردو لایان هاتبوون کرن، د چارچوقی پهیمه ندین دووقولیدا ل 26 ی کانونا نیکی 1985 ئ ئیدریس بارزانی ب سمرۆکاتیا شاندهکی پیکدهات ژ (فهلمهکهدین کاکهی، نازاد بهرواری و عوسمان قازی) گه هشتیون لیبیا و د نهقی سمره دانا دهستکفیتن باش ههبون و بریارا هاریکاریا چهکی بو پارتیی دابو و همر ل لیبیا ئیدریس بارزانی ههقدیتن ل گهل (موحسین رهفیتووست) وهزیرئ سوپایی پاسداران بی ئیرانی کربو و بریار دابو ئهوان چهکان بو پارتیی قهگوهیزیت (بارزانی، 1، 2021، 500)، هرومسا دهمی کومبونا (بهرمیئ شورمشگیری بی نهتمیهی عهرمی) ل سالا 1985 ی ل بنغازی هاتیبه بهستن قهزافی پشتهقانیا خوه بو سمر بهخوییا کوردستانی دیار کربو کو پیدقیه خهباتی ژ بو رزگاریا کوردان و پشتهقانی خوه بو سمر بهخوییا کوردان راگه هاندبوو (Cumhuriyet, 22263, 20 Ağustos 1986)، دناقیهرا رۆژین 5-9 شوباتی 1986 ئ ئیدریس بارزانی سمره دانا لیبیا کربو و پستی هینگی ل 13 شوباتی نامهیهک ژ لیبیا بو مسعود بارزانی هاتبو هنارتن و ب نهقی نامهیی هاتبو بانگه پشتهکر کو سمره دانا تهرا بلووسی بکمت ب مهرما پشکداریکر د کومبونا بزاقین رزگاریخوازین جیهانی دا ئهوا ل نادارا 1986 ی هاتیبه بهستن، د نهجامدا ل دویف داخوازا دهولتا لیبیا ل 14 ئاداری 1986 ئ مسعود بارزانی گه هشتیون لیبیا و موعومەر قهزافی پشوازی ل مسعود بارزانی و شاندی ل گهل بو تهرا بلسی کربو ژ بو پشکداریکر د کونگری نافدهولتهتیدا ل تهرا بلسی (بارزانی، 1، 2021، 503)، دناقیهرا 15-18 ئاداری 1986 ئ ب پشکداریا زیدمتر ژ 300 بزاق و ریکخراو و دهولتان هاتیبه سازدان و د قی کونگر مییدا هژمارما زور یا شانین حکومت و ریکخستن و بزاقین رزگاریخوازی ل سمرانسری جیهانی ژ ئهوان سوریا، ئیران، کوریا، ئهسیویا، فییهتنام پشکداربوون، ل رۆژا 15 ئاداری کونگره دهستیکربو و ژلایی قهزافی قه هاتبو قهکر و ل

(سه‌لأحه‌ددين، 2023)

6. يەر اۆيۈز

(1) مافی (دویځوونا گهرم- المطاردة الساخنة- Sıcak Takip) ئانكو مافی دویځوونى ب دويراتيا (10 كم) دناق دولمئا ديتړ دا هميه، دویځوونا گهرم مافهكئ ياسايى يه پړانيا جاران د ياسايين دمريايى دا دهيتيه جتيهجيكرن بهلى هندك جاران د ياسايين عمدى دا ژى دهيتيه جتيهجيكرن رامانا وئ نموه دویځوونا كسسين يان گروپين تاوانك د دولمتهكئ دا نهمجام دايڼ و دولمت دویځوونا نموان د دولمتهكا ديتړ دا بكمت بهلى مصرجئ سهرمكى نموه ئيكسسر پشتي تاوانئ بهيتيه كرن بيى نافبر بكهفتي و ر زمانهنديا دولمئا دویځوون تيدا دهيتيكرن بهيتيه وهرگرتن (Sileli,2005,124)

(2) ل شوباتا 1983 ئى (رىككەقتىنما ھەڭكارى و ئىمنا سنوورى (Sınır Güvenliği ve İşbirliği Anlaşması) دناڧىبرا توركىا و عىراقى دا بۇ ماۋەيى پىنج سالان ھاتە ئىمزاكرن، ل دويڧ بىندىن قى رىككەقتىنى ب مىرجى ۋەرگرتتا دەستورىيى ھىردوۋ لايان مافى (دويڧچوونا گىرم- المطاردة الساخنة Sıcak Takip) ب دويراتيا (10 كم) دناڧ دولمىتا ديتىر دا ھىمىە، پىشتى ئوپىراسىيۇنا 1983 ئى رىككەقتىنا " پىرۇتوكۇلا نىمنى توركىا-عىراق" ل 15 چىريا نىكى 1984 دناڧىبرا ھىردوۋ ۋەلاتان دا ھاتە ئىمزاكرن، ئىڧ پىرۇتوكۇلە بىر دەۋامىا رىككەقتىنا سالا 1983 ئى، بىلى جوداھيا قى رىككەقتىنى ل گىل يا سالا 1983 ئى ئىۋىبوۋ، مىرجى پىسەندا دولمىتا بىرامبىر د قى رىككەقتىنى دا نەھىلان و بقى رىنگى توركىا مافى ياساىي يى پىڧقى بۇ ئوپىراسىيۇنىن ل داھاتوۋى ل دەڧىرىن سنوورى توركىا بىدەستىڧىنا . (Öztürk,2010,118;Reçber,2007,21)

(3) نيك ژ شيوازين بهرهنگاريا توركييا دژى پهكهكى پميرموكرنا سياستنا پاسهوانن گوندان بوو نهف چخنده پميدابوو پشتي بهيزبوونا پهكهكى ژلايى سياسى و سمربازى قه ب تاييهتى كريارا 15 تهباخى 1984 ى ل نهروخ و شهمدينان، حكومهتا توركييا ژبو سمرهدهريكرن ل گهل هيرشين پهكهكى پشنبهستن ل سمر هيزا ناخووييا دهقمري كر و خهلكى دهقمري دژى بزاڤا كوردى بكارئينا و ل 26 ى نادارنى 1985 ى ب ياسايا ژماره (3175) و ياسايا گوندان يا ژماره (442) ياماددى 74 ى هيزين (پاسهوانن گوندان - قوروجويين گوندان Köy koruculari) ژ نهندامى عهشيرميتين كورد ل توركييا دامهز اندن و نيك دهين ژ دوو شيوازان باسهوانن بهر وخت

- CIA, 1985, Iraq: Kurdish Situation Worsens, Near East and South Asia Review, director of central intelligence agency, from the office of Near East-South Asia Analysis to the department of state, Washington., D.C., 24 May 1985.
- CIA, 1986, Iraq: The Kurds Strike Kirkuk, Near East and South Asia Review, director of central intelligence agency, from the office of Near East-South Asia Analysis to the department of state, Washington., D.C., 7 November, 1986.

2.7. روژنامه:

1.2.7. روژنامه‌ی ب زمانێ تورکی:

Cumhuriyet Gazetesi

- Cumhuriyet Gazetesi, 21748, 13 Mart 1985
- Cumhuriyet Gazetesi, 21930, 16 Eylül 1985
- Cumhuriyet Gazetesi, 22000, 25 Kasım 1985
- Cumhuriyet Gazetesi, 22038, 2 Ocak 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22041, 5 Ocak 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22083, 16 Şubat 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22091, 24 Şubat 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22107, 12 Mart 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22174, 18 Mayıs 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22180, 24 Mayıs 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22352, 17 Kasım 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22355, 20 Kasım 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22262, 16 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22263, 20 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22266, 23 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22271, 28 Ağustos 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22277, 3 Eylül 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22278, 4 Eylül 1986
- Cumhuriyet Gazetesi, 22342, 7 Kasım 1986

Milliyet Gazetesi

- Milliyet Gazetesi, 13928, 20 Ağustos 1986
- Milliyet Gazetesi, 13936, 28 Ağustos 1986
- Milliyet Gazetesi, 13942, 4 Eylül 1986

2.2.7. روژنامه‌ی ب زمانێ کوردی:

- دەنگی کوردستان، گوێاری ئێزگهی دەنگی کوردستان- عێراق، 1980/12/14

روژا پاشتر ل 16 ئاداری د روونشتنهکی مهسعوود بارزانی پهیفا پارتا خوه و پارتین دی یین کوردستانی یین ئاماده د کونگرهیدیا پیشکش کرپوو و د ئهجامی کونگرهیدیا شهڕی حکومهتا بهغدا دژی ئیرانی هاته ئیدانه کرن و پشتهفانیا خوه بو ههمی خهباتین ملهتی عێراقی ب ههمی ئۆپۆزیسیۆنافه دژی رژێما بهغدا راگهاندبوون ب ئارمانجا بهستفئهئینانا ئارمانجین ملهتین عێراقی و دووپاتی ل سه رمافی چارنقیسی ملهتی کورد کرپوون، ههروهسا د فی سه مههاندینا دانوستاندن دناقههرا شاندی پارتی و سه روکی لیبیادا ل دور پهیومندیا پارتی و بزافا رزگاربخوازا کوردی ب جهماوهی لیبی و بزافا رزگاربخوازا نشتیمانی یا عه ره ب هاتبوو کرن، لهو را ئه ف کونگره پینگافه کا باش بوو دبیاقی بزافا رزگاربخوازا کوردی دا (أخبار کردستان، 141، اذار 1986)، ههروهسا پشتی ئه فی چهندی شاندیهکی په کیته نشتیمانی کوردستان ل 20 ئادارا سالا 1986 ئ ل سه ره بانگه ئیشتنا لیژنه یا شه ره شگیرین لیبی بو ئاماده بوون د کونگره یی شه ره شگیرین لیبی سه مه دانا لیبی کرن و داخوازا سه ره قننی بو کونگره یی ئه مان خواستن (رزگاری دهنگی په کیته شه ره شگیرانی کوردستان، 8، ئادار 1986)، ده می ل ئادارا سالا 1986 ئ کومبوونا کوردان ل ته هرائی ل کونگرئ (مؤتمر نصره الشعب العراقي) ل سه ره دووماهیک پینشهاتین بزافا کوردی هاتیه ئه نهجامدان، د کومبوونی دا بالیوژی لیبی ل ئیرانی (عبدالله فازل) پشکدار بوو و ده رباره ی بزافا کوردی دیارکرپوو: "ئهم دئ پشتهفانیا پینشه مرگه یین کورد کهین ههتا رژێما سه دام حسینی بهیته روخاندن" (Cumhuriyet, 22107, 12 Mart 1986)

(5) ل 28 چریا دووئ 1980 ئ پروگرام و پهیمانا بهرمی جود (الجهبة الوطنية الديمقراطية العراقية) دناقههرا سی لایهین: پارتی دیموکراتی کوردستان، حزبا شیوعیا عێراقی و حزبا سوشالیستا کوردستانی (حسک) هاته ئیمزاکرن و پشتی ماوهیهکی کیم پارتا سوشالیستا کورد (پاسوک) هاته دناف بهرمی جود دا، دامهزراندنا بهرمی جود پینگافهکا گرنگ بوو د بهرمی جود گهلی کورد و عێراقی، بهرمی جود ب ئارمانجا درێهیدانا خهباتهکا ئیگرتی دژی رژێما عێراقی یا رمگهز په رست و هیزین ئیمپریالی و فاشیست بوویه، ل سه رفی چهندی پارتیی بهرمی جود ب پینگافهکا پینشه قهتخوازا هه لهسنگاندبوو (دهنگی کوردستان، 1980/12/14؛ بارزانی، 1، 2021، 131)

7. لیستا ژێدهران

1.7. بهلگه نامه:

1.1.7 بهلگه نامه یین نه رشیقی کومارا تورکیا:

- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Genel Müdürlüğü, (BKKTGM),no:114-992,18.3.1986
- Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Genel Müdürlüğü, (BKKTGM),no:114-1220,18.9.1986

2.1.7 بهلگه نامه یین هه والگیریا نه مریکی CIA :

- CIA, 1985, The Kurds Turn Towards Terrorism, Terrorism Review, from director of central intelligence agency to the department of state, Washington., D.C., 10 January 1985.

نیرومیی، ب.د. عملی تەتەر، 2019، بزافی رزگاریخوازی نەتەرەیی کورد
لە کوردستانی عێراق لە ساڵەکانی جەنگی عێراق-ئێران دا (1980-
(1988)، 2، دھوک

2.4.7 پەرتووکی ب زمانی تورکی:

ABBAS, Dr. Ziya, 2022, "Türkiye - Irak İlişkileri",
editörler: (Tuğluoğlu, Fatih), (Yıldırım, Cihat),
(Okumuş, Osman), 20. Yüzyılda Türkiye –
Ortadoğu İlişkileri, 2. Baskı, Ankara

MARCUS, Aliza, 2015, Kan ve İnanç PKK ve Kürt
Hareketi, Çev: Ayten Alkan, İstanbul.

ÖZDAĞ, Prof. Dr. Ümit, 2018, Türk Ordusunun Kuzey
Irak Operasyonları, Ankara

ÖNDER, Mehmet Seymen, 2015, Devlet ve Pkk
İkileminde Korucular, İstanbul.

3.4.7 پەرتووکی ب زمانی فارسی:

- الیما، بنوار، 1999، آخرین مستعمره بحران کردستان ترکیه از آغاز
تاکنون، تهران

- نقدی نژاد، حسن، 2009، روابط ایران و ترکیه؛ حوزه‌های همکاری و
رقابت، تهران

4.4.7 پەرتووکا ب زمانی عەرەبی:

- حسن، د. جرجیس، 1990، تركيا في الاستراتيجية الامريكية بعد سقوط
الشا، ط 1، د.م.

5.7 نامه و تیزین زانکۆین:

1.5.7 ب زمانی تورکی:

KARAKOÇ, Jülide, 2009, türkiye'nin dış politikasında
kürt sorununun etkisi 1980'lerden bugüne, doktora
tezi, Ankara üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü
uluslararası ilişkiler anabilim dalı, Ankara.

ÖZTÜRK, Onur, 2010, türkiye-ıraq ilişkileri ve kürt sorunu
(1926-1990), yüksek lisans tezi, ankara üniversitesi
sosyal bilimler enstitüsü uluslararası ilişkiler
anabilim dalı, Ankara.

SİLELİ, Turan, 2005, 1958'den Günümüze Türkiye-Irak
İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana
Bilim Dalı, Isparta.

2.5.7 ب زمانی کوردی:

- سەلیم، هەژین کەمال، 2017، هەلوێستی تورکیا ژ شەڕی عێراق-ئێران
1980-1988 فەکۆلێنەکا میژوویی-سیاسی، نامەیا ماستەر،
کۆلیژا زانستین مرقایمێ، زانکویا دھوک، دھوک.

6.7 چاڤیکەفتن:

- عبدالله، عەبدولکەریم فەرھان، 12 ئەیلول 2024، گوندی کەشانی (دەڤەرا
گولیان) زاخو، 1951

7.7 نەرشیف (نەخشە):

- سەلاحەددین، خالد یوسف، 2023، (نەخشەین گوندین قەزا زاخو - دەڤەڕین
سنووری کوردستانا عێراقی)، پشکا جوگرافیا، کۆلیژا پەروەردە،
زانکویا زاخو، زاخو

- رزگاری دەنگی یەکییتی شورەشگیرانی کوردستان، 12، ئاب 1986

- رزگاری دەنگی یەکییتی شورەشگیرانی کوردستان، 8، ئادار 1986

- رزگاری دەنگی یەکییتی شورەشگیرانی کوردستان، 14، ئەیلول 1986

3.2.7 رۆژنامەیین ب زمانی عەرەبی:

- آخبار کردستان، 141، اذار 1986

- آخبار کردستان، 147، اب 1986

- الشراة، العدد: 8، اب 1986

3.7 گوڤارین زانستی:

1.3.7 گوڤارین ب زمانی کوردی:

- رۆژھەلاتی، زریان، 2006، "ئەگەری ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی
سەربازی تورکیا لە ھەریەمی کوردستان (فاکتەر و
ئاستەنگەکانی)"، دوسێی تورکیا، ژمارە: (4)، سلێمانی، چریا
دووئ 2006، (ل 17-5)

- نیکبخت، سالح، 2008، "دەرنجامی ھێرشی تورکیا بۆ سەر خاکی عێراق"،
دوسێی تورکیا، ژمارە (7)، سلێمانی، کانوونا دووئ 2008، (ل 7-
27)

- غەفووری، وریا، 2015، "پەڕەندییەکانی ئێران و عوسمانی/تورکیا و
فاکتەرە کاریگەرەکان"، دوسێی تورکیا، ژمارە: (11)،
سلێمانی، چریا دووئ 2015، (ل 37-52)

- پێشەنگ، ئاب 1986، "بەیاننامەیی جود دەربارەیی دەستدرێژییەکی
تورکیا"، گوڤاری راگەیانندی پارتی دیموکراتی کوردستان، 12،
ئاب 1986، (ل 20-21)

2.3.7 گوڤارین ب زمانی تورکی:

KEKEVİ, Serkan, 2016, "Yakın Dönem Türkiye-İran
İlişkileri", Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: xxxv, Sayı 1, ss. 33-
66.

ÖZDEMİR, Seçil, 2020, "İran-Irak Savaşı : Türkiye
sınırlarında Terörizme Etkisi", Akademik Bakış
Dergisi, Cilt: 13, S. 26, Yaz 2020, ss. 49-80.

REÇBER, Kamuran, 2007, "Türkiye'nin Irak'ın
Kuzeyi'nde Sınır Ötesi Operasyon ve Sıcak Takip
Hakkı", Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi,
Cilt 3, No: 9, ss. 16-17.

4.7 پەرتووک:

1.4.7 پەرتووکی ب زمانی کوردی:

ئالسن، رابرت، 2013، پەڕەندی ئێران و تورکییە و مەسەلەیی کورد،
و: حامید رەشیدی زەرزا، ب.ج.

بارزانی 1، مەسعود، 2021، بارزانی و بزوتنەیی رزگاریخوازی کورد
شورشی گولان 1975-1990، ب.ج، بەرگی چاری، بەشی ئیکی

بارزانی 2، مەسعود، 2021، بارزانی و بزوتنەیی رزگاریخوازی کورد
شورشی گولان 1975-1990، ب.ج، بەرگی چاری، بەشی دووئ

رەشید، سەلاح، 2017، مام جەلال دیداری تەمەن لە لاوێتیەو بە کوشکی
کوماری، بەشی دووم، سلێمانی.

العملية العسكرية التركية في كردستان العراق 15 اب 1986

دراسة تاريخية

الخلاصة:

تعتبر سياسة تركيا تجاه الحركة الكردية في كردستان العراق من أهم القضايا في تاريخ حركة التحررية الكردية، خاصة وأن الحركة الكردية في كردستان العراق كان لها تأثير على الحركة الوطنية في الأجزاء أخرى من كردستان. وتكمن أهمية هذه الدراسة في تقييم سياسة تركيا وإستراتيجيتها تجاه الحركة الكردية وكذلك البحث في أسباب العملية العسكرية في المناطق الحدودية لكردستان العراق وردود الفعل حولها، لذلك أولت تركيا أهمية كبيرة لمصالحها الاقتصادية في كردستان العراق، وعلى هذا الأساس فقد قامت بالتعامل مع الكرد بشكل عام وكردستان العراق بشكل خاص، ولهذا السبب فقد حصل تقارب بين العراق وتركيا، كما تم تقييم دور العراق وعوامل الحرب العراقية الإيرانية في سياق السياسة التركية. يحاول هذا البحث الاجابة على الأسئلة الآتية: هل كانت للسياسة التركية تأثير على الحركة الكردية في العراق؟ هل كانت الحركة التحررية الكردية في العراق تؤثر في الداخل التركي؟ هل تهدد تطورات الحركة الكردية مصالح تركيا ووحدةها؟ ما هي نتائج العملية العسكرية على المناطق الحدودية الكردية؟ كيف كان الموقف الداخلي والخارجي تجاه التدخل العسكري التركي في كردستان العراق؟ ولذلك فقد تم اختيار هذا البحث لتقديم دراسة تاريخية عن وضع الكرد فضلاً عن توضيح مدى تأثير السياسة التركية عليهم.

الكلمات الدالة: السياسة التركية، العملية العسكرية، الحركة الكردية، كردستان العراق، العراق وإيران.

THE TURKISH MILITARY OPERATION IN IRAQI KURDISTAN 16 AUGUST 1986

A HISTORICAL STUDY

ABSTRACT:

Turkish policy towards the Kurdish national movement in Iraqi Kurdistan is one of the key subjects of the Kurdish national liberation movement, as the Kurdish national liberation movement in Iraq has influence on the Kurdish movement in other Kurdistan parties. The main significance of this research is the evaluation of the Turkish policy and strategy towards the Kurdish movement. This study concentrates on the reasons behind declaring the military operations in the areas of Iraqi Kurdistan borders as well as its reflection. Hence, Turkey paid a great attention to its economic interests in Iraq and Kurdistan region particularly. Because of this, Turkey and Iraq have had close relationships. Also, the Iraqi role and Iraq-Iran war had been evaluated in this study. This study seeks to answer the following questions: Has Turkish policy influenced the Kurdish movement in Iraq? Has the Kurdish liberation movement in Iraq had an impact on internal affairs in Turkey? Do developments in the Kurdish movement threaten Turkey's interests and unity? What are the outcomes of the military operations in Kurdish border areas? What were the domestic and international responses to Turkish military intervention in Iraqi Kurdistan? Accordingly, this research was selected to provide a historical analysis of the Kurdish situation and to clarify the extent of Turkish policy's influence on them.

KEYWORDS: Turkish policy, Military operations, Kurdish movement, Iraqi Kurdistan, Iraq and Iran.